

Valorizacija nematerijalne kulturne baštine u turizmu Istarske županije

Buršić, Daria

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:745810>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“

DARIA BURŠIĆ

VALORIZACIJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U TURIZMU
ISTARSKE ŽUPANIJE

Diplomski rad

Pula, rujan 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „dr. Mijo Mirković“

Studij Kulture i turizma

DARIA BURŠIĆ

VALORIZACIJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U TURIZMU
ISTARSKE ŽUPANIJE

Diplomski rad

JMBAG: 0303064374, redovita studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: red. prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Daria Buršić, kandidatkinja za magistru Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli 29. kolovoza 2022.

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Daria Buršić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Valorizacija nematerijalne kulturne baštine u turizmu Istarske županije“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 29. kolovoza 2022.

Sadržaj

UVOD.....	1
1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA.....	3
1.1. Pojmovno određenje	3
1.2. Svjetska nematerijalna baština.....	4
1.3. Nematerijalna kulturna baština Republike Hrvatske	4
2. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA ISTARSKOJ ŽUPANIJI	7
2.1. Usmena kulturna baština u Istri.....	8
2.1.1. Štrige i štriguni.....	8
2.1.2. Istarski mitovi i legende	9
2.1.3. Narodne poslovice i izreke	11
2.2. Glazba kao oblik nematerijalne baštine	12
2.2.1. Dvoglasno pjevanje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja.....	13
2.2.2. Tarankanje	13
2.2.3. Istarska ljestvica.....	14
2.2.4. Balun.....	14
2.3. Istarska nošnja	16
2.4. Govori kao oblik nematerijalne kulturne baštine.....	19
2.4.1. Žminjski govor	20
2.4.2. Istrorumunjski govori	21
2.4.3. Labinjonski govor.....	22
2.5. Tradicijska umijeća i običaji u Istri.....	23
2.5.1. Umijeće suhozidne gradnje.....	23
2.5.2. Umijeće pripreme tradicionalne slastice Pazinski cukerančić.....	25
2.5.3. Božićni običaji.....	26
2.5.4. Svadbeni običaji.....	27
2.6. Tradicijske igre u Istri	28
2.6.1. Pljočkanje.....	28
2.6.2. Trka na prstenac	29
3. KULTURNI TURIZAM U ISTARSKOJ ŽUPANIJI	31
3.1. Pojam kulturnog turizma	31

3.2. Kulturni turist.....	33
3.3. Kulturni turizam u Istri	34
4. VALORIZACIJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U TURIZMU ISTARSKE ŽUPANIJE.....	36
4.1. Muzeji i interpretacijski centri nematerijalne baštine.....	36
4.1.1. Eko muzej Batana.....	37
4.1.2. Kaštel Morosini Grimani.....	38
4.1.3. Kuća vještice Mare	39
4.1.4. Ekomuzej Vlaški puti	41
4.1.5. Multimedijalni centar Barban.....	42
4.1.6. Centar za nematerijalnu kulturu Istre u Pićnu	43
4.2. Projekti revitalizacije nematerijalne kulturne baštine u Istri.....	43
4.2.1 KulTourSpirit	44
4.2.2. Žminjska štuorija	44
4.3. <i>Storytelling</i> u Istri	46
4.3.1. Istra Inspirit	46
4.3.2. Legendfest u Pićnu	49
4.3.3. Marčanski vremeplov	51
4.4. Svjetski dan turizma u Istri	51
4.5. Kulturne manifestacije i pučke fešte u Istri	52
4.5.1. Melodije Istre i Kvarnera	53
4.5.2. Žminjska Bartulja	53
4.5.3. Jakovlja.....	54
4.5.4. Bumbarska fešta	55
5. POTENCIJAL RAZVOJA TURIZMA NEMATERIJALNE BAŠTINE U ISTARSKOJ ŽUPANIJI	56
5.1. Razvoj kulturnog turizma u središnjoj Istri	58
5.2. Prijedlozi valorizacije nematerijalne baštine u turizmu Istarske županije	59
Zaključak	62
Literatura	63
Popis ilustracija	67
Popis tablica.....	67

Sažetak.....	68
Abstract	69

UVOD

Kultura živi u svima nama, svatko je od nas stvaratelj kulture svojeg naroda i odgovoran za očuvanje tradicije koju su stvorili naši preci. Hrvatska je prepuna umjetnosti i kreativnosti koju svakodnevno nadopunjuju njezini stanovnici. Nematerijalna kulturna baština često je podcijenjeni dio baštine, budući da bi većini prva asocijacija na kulturna baštinu bili spomenici, crkve i slični arhitektonski objekti. Dakle, materijalna baština. Nematerijalna kulturna baština skriva beskonačan popis vrednota na koje ćemo se, bar djelomice, osvrnuti u ovom radu.

Nematerijalna kulturna baština odnosi se na tradiciju i običaje koje se prenose s jedne generacije na sljedeću. To podrazumijeva usmenu predaju, gastronomiju, glazbu, ples, običaje, proslave, zanate i mnogo drugih elemenata kulture. Nematerijalna kulturna baština ima ulogu u promicanju tolerancije, poticanju dobrobiti zajednice i pojedinca, promicanje ljudskih prava i održivog razvoja, no nematerijalna kulturna baština kronično je u opasnosti od nestanka, velikim dijelom zbog globalizacije. Valorizacija ovih kulturnih vrednota vrlo je važna za očuvanje tradicije, kao i razvoj kulturnog turizma u destinaciji. Pri razvoju kulturnog turizma vrlo je važno osvrnuti se na održivost i postupati u cilju zaštite autentičnosti baštine. Kako bi se što uspješnije kulturni turizam razvijao, bitno je uključiti i lokalnu zajednicu, predstaviti tradiciju što iskrenije i autentičnije, prikazati svoju kulturu baš onakvom kakva ona uistinu jest.

Ovaj diplomski rad bavi se temom valorizacije nematerijalne kulturne baštine u Istarskoj županiji. Nematerijalnu kulturnu baštinu možemo pronaći u gotovo svakom kutku Istarske županije. Njezina uloga u turizmu ističe se svake godine sve više, čemu svjedoče razne nove atrakcije koje se pojavljuju svake godine u sve više oblika i u sve više općina i gradova. Svako se mjesto počinje boriti za svoj djelić turizma, a to podrazumijeva i valorizaciju svoje kulture i tradicije. Upravo prikazivanje istinske tradicije lokalnog stanovništva, ono što njih ispunjava i veseli, privlači veliki broj turista koji žele doživjeti autentično iskustvo na svojem putovanju,

Cilj rada je upoznati se s nematerijalnom kulturnom baštinom Istarske županije i njezinom valorizacijom u turizmu. Također, utvrditi na koje se načine još može

valorizirati i pomoći u razvitku kulturnog turizma u Istri, pa i ostatku primorske Hrvatske.

Prilikom izrade ovog diplomskog rada korištena je literatura Sveučilišne knjižnice i Gradske knjižnice u Puli te izvori s interneta koji podrazumijevaju informacije sa službenih stranica pojedinih općina i gradova, *online* knjige i znanstveni članci i brošure.

Znanstvene metode korištene u ovom radu jesu induktivne i deduktivne metode korištene prilikom definiranja pojmova, metoda analize, metoda deskripcije, metoda komparacije te metoda sinteze pri završnom zaključivanju rada.

Osim Uvoda i Zaključka, rad je podijeljen na pet glavnih poglavlja. Započinje s prvim poglavljem koji glasi „Nematerijalna kulturna baština“, gdje se upoznajemo sa samim pojmom nematerijalne kulturne baštine, zaštićenim vrednotama svjetske baštine kao i baštine Republike Hrvatske. Drugo poglavlje odnosi se na nematerijalnu kulturnu baštinu Istarske županije, gdje su predstavljene neke od najvažnijih kulturnih vrednota, kroz kategorije poput usmenog nasljeđa, glazbe, plesa, manifestacija, muzeja i sl. Treće poglavlje glasi „Kulturni turizam u Istri“ te se u njemu upoznajemo s pojmom kulturnog turizma, kulturnog turista, zastupljenosti i uspješnosti kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj i Istarskoj županiji te nekim od projekata promicanja kulturnog turizma. Četvrto poglavlje sadrži samu srž ovog rada, a to je valorizacija nematerijalne kulturne baštine u Istri poput projekata revitalizacije kulture, interpretacijskih centara u Istri, *storytelling* događanja te pučkih fešti i kulturnih manifestacija. Posljednje poglavlje glasi Potencijal razvoja turizma nematerijalne baštine u Istarskoj županiji, u kojem su predstavljene ideje valorizacije nematerijalne baštine kroz nove manifestacije i interpretacijske centre. Rad završava zaključkom te popisom literature i grafičkih priloga.

1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Mnogima je prva asocijacija na kulturu posjet muzeju ili povijesnom lokalitetu, no kulturu ne obilježavaju samo materijalni resursi, već ona može biti i nematerijalne prirode. UNESCO je u svojem proučavanju kulturnu baštinu podijelio na *tangible* i *intangible*, dakle opipljivu i neopipljivu baštinu. Opipljiva baština predstavlja materijalnu kulturnu baštinu, dok neopipljiva duhovne oblike kulture.¹

Nematerijalna baština po svojoj definiciji obuhvaća običaje, vjerovanja, znanja, vještine i pojavnosti duhovnog stvaralaštva koje se prenose predajom, a društva, grupe ili pojedinci prepoznaju ih kao svoju baštinu. Pod nju podrazumijevamo jezik, dijalekte, govore i toponimiju te sve vrste usmene književnosti, folklorno stvaralaštvo na području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, mitologije i dr. Kao i tradicijska umijeća i obrte te kulturološke prostore na kojima se sve češće sreću tradicionalne pučke vrijednosti - mjesta gdje se pričaju priče, održavaju sajmovi i svetkovine ili se učestalo, odnosno redovito prakticiraju narodni običaji.

Nematerijalna kulturna baština je u današnje vrijeme međunarodno prepoznata kao bitan simbol kulturnog identiteta te se kroz nju teži očuvanju globalnog kulturnog identiteta. U težnji očuvanja kulturnog identiteta važno je naglasiti promicanje kulturne raznolikosti i kreativnosti. Multikulturalnost je pojam koji se sve više ističe i spominje pri svakom kulturnom istraživanju. Upravo nematerijalna kulturna baština sa svojim usmenim karakterom ima značajnu ulogu u promociji tolerancije i međunarodnog kulturnog razvoja. Globalizacija predstavlja veliki izazov za multikulturalnost, budući da svi oblici kulture podliježu zaboravu, zanemarivanju i nedostatku valorizacije i održivosti. Budući da se nematerijalna kulturna baština prenosi s generacije na generaciju, bitno je da ju društvo i lokalna zajednica neprestano obnavljaju u skladu s povijesnim i kulturološkim aspektima.²

1.1. Pojmovno određenje

UNESCO definira nematerijalnu kulturnu baštinu kao skup praksi, izraza, znanja i vještina koje zajednice, skupine, a ponekad i pojedinci, prepoznaju kao dio svoje

¹ Jelinčić, D., (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, str. 42.

² *Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga*: <https://hrcak.srce.hr/140322>, pristup 9. siječnja 2022.

kulturne baštine. Naziva se i živuća kulturna baština, a obično se izražava u jednom od sljedećih oblika: usmena predaja; izvedbena umjetnost; društvene prakse, rituali i svečani događaji, znanja i prakse koji se tiču prirode i svemira te tradicionalnog obrta.³

1.2. Svjetska nematerijalna baština

UNESCO je u listopadu 2003. usvojio Konvenciju o zaštiti nematerijalne kulturne baštine kao korak prema očuvanju nematerijalne baštine. Ključna riječ u ovoj konvenciji je *zaštita*. Konvencija definira zaštitu nematerijalne baštine kao „mjere usmjerene na osiguravanje održivosti nematerijalne kulturne baštine uključujući identifikaciju, dokumentiranje, istraživanje, očuvanje, zaštitu, promicanje, poboljšanje, prijenos, osobito putem formalne i neformalne edukacije kao i revitalizacija raznih aspekta takve baštine“.⁴

Jedan od razloga za stvaranje ove konvencije je spoznaja da procesi globalizacije i društvene transformacije stvaraju fenomen netolerancije i da dolazi do ozbiljnih prijetnji propadanja, nestajanja i uništenja nematerijalne kulturne baštine, posebice zbog nedostatka sredstava za njezino očuvanje. Također, međuovisnost materijalne kulturne baštine i nematerijalne kulturne baštine je neosporiva, sva je svjetska baština bitna za očuvanje kulturne raznolikosti i održivosti. Vrlo je bitno primijetiti da je konvencija važna zbog izgradnje veće svijesti, posebice kod mlađih generacija kako bi spoznali važnost nematerijalne kulturne baštine i njezina očuvanja.⁵

Na UNESCO-voj listi za zaštitu nematerijalne baštine nalazi se 631 kulturno dobro iz 141 države.

1.3. Nematerijalna kulturna baština Republike Hrvatske

Tijekom godina, posebice od ratifikacije UNESCO-ve Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine 2005., Republika Hrvatska intenzivno provodi aktivnosti na vrednovanju, popisivanju, dokumentiranju i promicanju nematerijalne

³https://ich.unesco.org/doc/src/2003_Convention_Basic_Texts-2020_version-EN.pdf, pristup 9. siječnja 2022.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

kulturne baštine. Ministarstvo kulture, središnja agencija za provedbu Konvencije od 2003. do 2018. u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske upisalo je više od 160 nematerijalnih kulturnih dobara, od kojih je 18 upisano u tri UNESCO-va popisa kulturne baštine. To su "Reprezentativni popis ljudske nematerijalne kulturne baštine" na koji je upisano 16 kulturnih dobara, "Popis nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita" na koji je upisano jedno dobro te "Popis najboljih praksi u zaštiti nematerijalne kulturne baštine" na koji je također upisano jedno dobro. Ovaj uspjeh rezultat je suradnje Ministarstva kulture, Agencije za zaštitu kulturne baštine i Agencije za usluge UNESCO-a, Hrvatskog povjerenstva za UNESCO te brojnih stručnjaka iz različitih znanstvenih ustanova koji su sudjelovali u ovom projektu.⁶

Nematerijalna kulturna dobra upisana na UNESCO-vu listu:

1. Godišnji proljetni ophod zvončara područja Kastavštine
2. Hrvatsko čipkarstvo
3. Procesija kraljica (Ljelje) u Gorjanima
4. Hvarska procesija Za križen
5. Festa Svetog Vlaha u Dubrovniku
6. Proizvodnja drvenih dječjih igračaka Hrvatskog zagorja
7. Istarsko dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici
8. Sinjska alka
9. Ojkanje - upisano pod nematerijalna kulturna baština s potrebom za hitnom zaštitom
10. Tradicija pravljenja licitara
11. Bećarac
12. Nijemo kolo, plesno kolo Zagore
13. Klapsko pjevanje
14. Ekomuzej Batana
15. Mediteranska prehrana
16. Umijeće gradnje suhozida
17. Međimurska popevka
18. Umijeće sokolarenja

⁶ <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/izdavacka-djelatnost/hrvatska-nematerijalna-kulturna-bastina-na-unesco-ovim-listama-19524/19524>, pristup 9. siječnja 2022.

Nematerijalna kulturna baština uvrštena na UNESCO-ovu listu koja potječe iz Istre jesu istarsko dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici, umijeće gradnje suhozida, ekomuzej Batana te mediteranska prehrana.

Istarsko dvoglasno pjevanje tijesnih intervala prisutno je na istarskom poluotoku kao i na području Rijeke, sve do područja Senja i otoka Krka, Raba i Cresa. Ovaj sofisticirani stil folklorne glazbe nalazimo je i izvan područja Istre i Hrvatskog primorja, ali upravo u ovoj regiji živi najkompaktnije. U osnovi se dvoglasje temelji na neusklađenim tonskim odnosima i karakterističnim bojama tonova, koje se u vokalnoj glazbi postižu snažnim pjevanjem dijelom kroz nos. Obično postoje improvizacije i varijacije u izvedbi obaju dijelova, no još uvijek su striktno pravilo jednoglasni završeci ili završeci oktava. Ova se značajka, naravno, može uočiti i u stilu bugarenje, iako je donji dio dodatno snižen za jednu sekundu ili manje treći. Većina se sekvenci sastoji od četiri do šest nota. Prisutna je metroritamska, formalna struktura i tekstualna struktura od jednostavnih do vrlo složenih obrazaca te je odnos glazbe i teksta vrlo specifičan.⁷

S umijećem suhozidne gradnje detaljnije ćemo se upoznati kasnije u radu, no najbitnije je spomenuti da je to umijeće izrade konstrukcija od neobrađenoga ili minimalno obrađenoga kamena bez upotrebe veziva. Rezultat ovoga umijeća su građevine koje se svojom veličinom i značajem kreću od onih manjih i skromnih, sve do većih i impresivnijih suhozidnih oblika građevina. Ruralna područja na Sredozemlju najistaknutija su u prisustvu suhozidnih građevina. U ovim je dijelovima svijeta umijeće suhozidne gradnje imalo vrlo značajnu ulogu kroz povijest. Neke od država na Sredozemlju, osim Hrvatske, koje njeguju umijeće suhozidne gradnje jesu Italija, Grčka, Cipar, Francuska, Slovenija, Švicarska i Španjolska. Upravo su ove države pokrenule inicijativu za očuvanje umijeća suhozidne gradnje te promicanje ove vrednote kao univerzalnu vrijednost čovječanstva.⁸

⁷ *Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO-ovim listama*, Ministarstvo kulture, str. 16.

⁸ Isto, str. 46.

2. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA ISTARSKJE ŽUPANIJE

Nematerijalna kulturna baština u Istarskoj županiji pojavljuje se u različitim oblicima koji se u Istri kontinuirano valoriziraju i pojavljuju u turizmu. Kako bi se stvorila kvalitetna turistička ponuda, potrebno je razumjeti koji elementi tradicije i baštine imaju potencijal za razvitak kulturnog turizma i ostvaruju najveći interes kod posjetitelja. Neki od tih elemenata jesu:

- Crkvene tradicije i sveci zaštitnici u pojedinim mjestima, pučke fešte, sakralne svečanosti koje se održavaju prema kršćanskom kalendaru u godini, kao primjerice Bartulja u Žminju, Bumbarska fešta u Vodnjanu, Rim u Pazinu, Rokova fešta u Krnici i dr.
- Sajmovi tj. u narodu zvani *samanji* u pojedinim mjestima kao primjerice Vodnjan, Žminj, Pazin i dr.
- Nematerijalna običajna baština, pusu običaji, običaji vezani za religijske svečanosti kao što su Božić i Uskrs, ovakvi običaji održavaju se u sredinama gdje je stanovništvo usko vezano za tradiciju
- Nematerijalna baština jezika gdje se ističe raznolikost venetskih govora, istroromanskih jezika te više inačica hrvatskog čakavskog idioma, također i manji jezični oblici, primjerice perojski i ćiribirski
- Književna baština na lokalnim govorima, primjerice na žminjskom govoru
- Nematerijalna glazbena baština
- Klasična glazbena baština, orguljaška baština u crkvama, glazbeni festivali u naseljima i gradovima
- Filmska kultura kao primjerice Pulski filmski festival i filmski festival u Motovunu
- Nematerijalna gastronomska baština gdje se ističe raznolikost kuhinje, morska no također i kontinentalna kuhinja gdje se kod morske kuhinje ističu morski plodovi i proizvodi poput srdela, škampi i različitih riba, a s druge strane mesni proizvodi poput pršuta i ombola, autohtona jela, tradicionalna tjestenina pljukanci i fuži, maneštra, kapuz i dr.⁹

⁹ Sinković, G., (2008.): *Istra u kontekstu jadranskih kultura i tradicija*, str. 45.

2.1. Usmena kulturna baština u Istri

Ostaci usmene predaje u Istri prisutni su još i danas, oni „žive“ kao pripovijetke, strašne priče za malu djecu, kratke pričice i vicevi uglavnom seoske tematike. Sve to predstavlja folklor današnjeg doba koji zaslužuje da se očuva i objavljuje i time prenosi na sljedeće naraštaje i sve one koje intrigira istarska usmena baština.

Usmena književnost, ukupnost usmenoknjiževnih tvorevina koja nastaje, prenosi se i izvodi zaslugom kazivača i primatelja u usmeno komunikacijskim procesima. „Obuhvaća poeziju: lirske i epske pjesme, balade, dvostihe; prozu: bajke, predaje, legende, basne, anegdote, viceve; dramske oblike; retoričke oblike: zdravice, basne, brojalice, brzalice, rugalice i sitne oblike: poslovice, zagonetke“.¹⁰ Usmena predaja ne poznaje jezične granice, pogotovo u pjesmama. Pripovjedači prenose baštinu bilo iz vlastite sredine, bilo iz tuđe kulture te je prilagođavaju tradiciji svojega naroda.

Usmena književnost u Istri svjedoči o specifičnim povijesnim mijenama i migracijama stanovništva. Usmene predaje čine osobito važan dio istarskoga pripovijedanja. Dijele se na povijesne i mitske predaje. Većina povijesnih predaja nije povijesno provjerena, nego se uglavnom zasniva na narodnom viđenju vlastite povijesti.¹¹

2.1.1. Štrige i štriguni

Štrige i štriguni najbliži su pojmu vještice i vještca. Štrige i štriguni jako su opaki i opasni za život ljudi. Navodno se štriga rodi s repom i pije ljudsku krv. Pojavljuju se u raznim životinjskim oblicima. Djela koja štrige i štriguni rade jesu međusobna tučnjava, tučnjava s neprijateljima- krsnicima te zle i opake čini koje bacaju na ljude. Kako se obraniti od štrige i štriguna? Kažu da je najbolja obrana križ. I to salamunski križ, koji se ucrtava na vrata svoje kuće i time zaštiti dom. Također, dio odjeće od štriguna možemo spaliti i kaditi pod dimom i time to postaje zaštita od štriguna. Krsnik predstavlja zaštitnika ljudi i najvećeg neprijatelja štriguna. Svakodnevno, tj. svake noći, odlazi u borbu protiv štriguna da zaštititi svoje mještane.¹²

¹⁰ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristup 10. listopada 2021.

¹¹ Bošković, M. (1986.): *Zakopano zlato*, str. 30.

¹² Orlić, D. (2008.): *Štorice od štrig i štrigun*, str. 9.

Mora je najprisutniji lik u praznovjerstvu Istre. Mora je zla žena koja fizički ostaje kod kuće, a njezini zao životinjski oblik odlazi u zle pohode terorizirati djecu i odrasle. Pojavljuje se u raznim oblicima, kao muha, mačka, kokoš i sl. Najčešće zlostavlja djecu noću.¹³ Od more se možemo zaštititi s pomoću češnjaka, ogledala ispod jastuka, škara u ključanici, noža zabodenog u vratima i kokošjim izmetom.

Slika 1. Ilustracija more

Izvor: <https://blagamisterije.com/strige-i-striguni-takvi-su-od-rodenja-zive-medu-ljudima-obicnim-zivotom-dok-im-se-netko-ne-zamjeri-i-tek-tad-otkriju-svoje-pravo-lice/18389/>, pristup 12. listopada 2021.

2.1.2. Istarski mitovi i legende

O predajama koje tematiziraju nadnaravna bića s takvim sposobnostima i nadnaravne pojave često se govorilo kao o onima koje su pred nestankom ili su već nestale. Istraživanja brojnih autora pokazala su da još mnogo pričica, mitova i legendi živi u sjećanjima naroda i u literaturi brojnih pjesnika i pisaca, primjerice Valvasora¹⁴, Tomasinija¹⁵ i sl. Giacomo Filippo Tomasini ima značajnu ulogu u istarskoj povijesti zbog njegovih 8 knjiga «De Commentari storici geografici della Provincia dell' Istria, libri otto» objavljenih 1641. Djelo je nastalo na osnovu niza tadašnjih saznanja o istarskoj povijesti, ali i niza biskupovih posjeta raznim krajevima

¹³ <https://blagamisterije.com/strige-i-striguni-takvi-su-od-rodenja-zive-medu-ljudima-obicnim-zivotom-dok-im-se-netko-ne-zamjeri-i-tek-tad-otkriju-svoje-pravo-lice/18389/>, pristup 12. listopada 2021.

¹⁴ Johann Weikhard von Valvasor - pisao o legendi Jure Granda.

¹⁵ Giacomo Filippo Tomasini, svećenik i znanstvenik te autor 8 knjiga „De Commentari storici geografici della Provincia dell' Istria“.

Istre. Bilježio je i običaje istarskih stanovnika, njihov način života, njihova vjerovanja.¹⁶

Priča o Juri Grandu, istarskom vampiru, generacijama se prenosi još od davne 1672. kada se dogodio neobičan slučaj u selu Kringa nedaleko Pazina. Naime, iskopano je mrtvo tijelo čovjeka koji se zvao Jure Grando. Tijelu je odrezana glava, popraćeno uz posebne ceremonije kako bi se ljudi spasili od navodnog demona. Juru Granda ljudi su viđali nakon pokopa kako šeta po Kringi i prikazuje se stanovnicima mjesta. Navodno se najprije prikazao redovniku Jurju, koji ga je pokopao i služio misu u njegovu čast. Nakon toga, prikazivao se često lokalnim stanovnicima te kucao na vrata njihovih kuća. Rečeno je da nakon što bi pokucao na vrata nečije kuće, netko bi iz te obitelji umro. Prvi koji je odlučio stati na kraj teroru koji je vršio Jure Grando bio je župan. Uz pomoć nekoliko stanovnika Kringe skovao je plan kako spriječiti noćnog šetača i stati na kraj neprestanim smrtima. Ponijevši sa sobom dvije baklje i raspelo, otvorili su njegov grob i ugledali nasmijanog mrtvacu u lijesu. To ih je dakako prestrašilo i svi su se razbježali svojim kućama istog trena. Župan je bio uporan u svojoj namjeri da uništi Juru Granda te su se vratili druge večeri, a ovoga puta pridružio im se duhovnik koji je pred grobom izgovarao riječi koje podsjećaju na egzorcizam. Nakon izgovorenih riječi, mrtvacu su krenule suze na oči, a najhrabriji stanovnik uzeo je sjekiru i odsjekao mu glavu. Mrtvac je kriknuo i grob se napunio krvlju, dok su župan i stanovnici pobjedonosno zatvorili grob i otišli svojim kućama.¹⁷

Još jedan od poznatih istarskih mitova jesu Vile s Učke koje su po pričama izgradile današnji pulski amfiteatar, Arenu. Za vile se vjeruje da su „tajanstvena ženska bića koja provode svoj život daleko od ljudi na osamljenim mjestima i od onuda pokazuju svoju nadmoć nad običnim smrtnicima“. Istarske usmene predaje u kojima se pojavljuju vile uglavnom se mogu podijeliti na dvije vrste vilinskog djelovanja, na vile graditeljice i vile koje se susreću s ljudima. One u većini priča čine dobro, dok se štrige spominju kao one koje čine zlo ljudima. Za njih se pisalo da što god su gradile, izgradile bi u jednoj noći, dakle djelovale bi uglavnom u noćnim satima, a bile skrivene preko dana. Predaje se da su jedne noći vukle kamenje s vrha Učke te slagale jedan po jedan u krug u Pulskom zaljevu te tako stvorile čuvenu Arenu.

¹⁶ Rudan, E., (2016.): *Vile s Učke: žanr, kontekst i nadnaravna bića predaja*, str. 144.

¹⁷ Orlić, D., (2008.): *Štorice od štrig i štrigun*, str 238.-240.

Budući da su gradile samo preko noći, nisu stigle završiti krov Arene prije zore te je tako današnja Arena ostala „nedovršena“.¹⁸

2.1.3. Narodne poslovice i izreke

Poslovica se definira kao kratka, sažeta i dovršena izreka. Jedan je od najstarijih oblika usmenoga narodnog stvaralaštva. U njoj je sadržan stav o različitim životnim pitanjima i područjima, a proizašla je iz osobnog iskustva pojedinca. Sadrži i savjete kako pošteno živjeti i kako se snaći u različitim životnim situacijama.¹⁹

Vol se veže za roge, a človik za jezik.

-Vol se veže za rogove, a čovjek za jezik.

S kim se spi, s tin se drži.

-Ukazuje se na to da s kim ste u bračnom odnosu, uz njega stojite.

Gren z noge na nogu.

-Idem s noge na nogu, ukazuje se na umor.

Kiga čaga uji, taj se gušterice boji.

-Koga zmija ugrize, taj se i guštera boji.

*Ki umi, ima dvi.*²⁰

Tko zna napraviti nešto, ima više opcija.

Je dela ma je i dani.

-Ima posla, ali ima i dana.

Kî ne pîjè vînà ni rakîje, tà ne vîdi Bòga ni Marije.

-Tko ne pije vina ni rakije, taj ne vidi ni Boga ni Djevicu Mariju.

Što se tematike uzrečica tiče, vidljivo je da govore o mnogim temama, kao što su život bogatih i siromašnih ljudi, čovjekova narav odnosno njegove karakterne

¹⁸ Rudan, E., (2016.): *Vile s Učke: žanr, kontekst i nadnaravna bića predaja*, str. 300.

¹⁹ <https://hrcak.srce.hr/file/283351>, pristup 12. listopada 2021.

²⁰ Mikac, J., (1977.): *Istarska škrinjica*, str. 267.

osobine (sumnjičavost, preuveličavanje, ogovaranje, neorganiziranost, podvale, izbirljivost, ali i humanost, osjetljivost na potrebe drugih, poštenje), odnosi unutar društva, posljedice vremenskih nepogoda i mnoge druge.

2.2. Glazba kao oblik nematerijalne baštine

Istra je poznata kao multikulturalno područje koje je stoljećima kroz povijest sabiralo različite načine pjevanja, sviranja i skladanja glazbe. Stanovnici Istre su svoj glazbeni identitet čuvali i u gradovima i selima, trudili se očuvati jezik, običaje i tradiciju. Od svakidašnjih životnih situacija stvarali su pjesme koje su predstavljale njihov identitet i vjerovanja. Tada su razlike u životu na selu i gradu bila vrlo izražene, tako se i glazba razlikovala od mjesta do mjesta.²¹ Kako bi se očuvala tradicijska glazba istarskog poluotoka i spasila od zaborava, popisivali su je i snimali brojni muzikolozi i melografi. Prvi poznati muzikolog koji je zapisivao melodije istarske narodne glazbe bio je Franjo Ksaver Kuhač, a njegovi spisi datiraju iz 19. stoljeća.

Prema Ivani Pauli Gortan-Carlin, poznate vrste pjevanja tradicionalne glazbe u Istri jesu pjevanje „na tanko i debelo“, pjevanje „u dva“, bugarenje, tarankanje, glagoljaško pjevanje, pjevanje istarskih Talijana, bitinada, môra kantàda te pjevanje Perojaca.

Pjevanjem „u dva“ naziva se vrsta pjevanja u intervalu terce, drugi glas pjeva u terci iznad melodijske linije. Nadalje, bugarenje je termin koji se koristi za dvoglasno pjevanje, u tijesnim intervalima. Pjeva se snažno, a specifično je za sela sjeverne Istre te na području Opatijskog krasa. Glagoljaško pjevanje pak predstavlja crkveno obredno pjevanje kojim su se služili svećenici. Ovu vrstu pjevanja koristili su pri izvođenju mise i čitanju knjiga pisanih glagoljicom te se još uvijek njeguje u Lanišću i na sjevernim jadranskim otocima. Pjevanje istarskih Talijana je prisutno u Galižani, Vodnjanu, Šišanu i Rovinju, temperirano je i sadrži mediteranski karakter. Bitinada je nešto poznatija, označava pjevanje *a cappella* te je karakteristična za područje Rovinja. Izvođači bitinade zovu se bitinaduri te u pjevanju imitiraju zvuk kontrabasa, mandoline i gitare. Môra kantàda je nekoć vrlo popularna igra pjevanja u kojem

²¹ Carlin Gortan I. P., (2014.): *Glazba i tradicija: Izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria*, str. 62.

dvojica, četvorica ili šestoro muškaraca pogađaju zbroj brojeva suprotnog para. Brojevi se izvikuju od 1 do 10, tj. môre, dok jedan par ne prikupi 21 bod.²²

Osim brojnih vrsti pjevanja, u Istri pronalazimo i raznolika ručno izrađena glazbala, roženice ili sopele, duplice, šurle, mih, sopelicu i tamburicu.²³

2.2.1. Dvoglasno pjevanje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja

Dvoglasno pjevanje tijesnih intervala, u Istri poznatije kao pjevanje „na tanko i debelo“, zasniva se na netemperiranim tonskim odnosima i karakterističnoj boji tona koji se postiže pjevanjem djelomice kroz nos. Najrasprostranjenije je pjevanje u izvedbi dvaju muških glasova, od kojih jedan pjeva u normalnom registru, a drugi u falsetu. Taj falseto podsjeća na zvuk male tanke roženice, no pjeva se i u kombinaciji muškog i ženskog ili dvaju ženskih glasova. Nazvano „na tanko i debelo“ jest zato jer dijeli sličnost sa svirkom na tankoj i debeloj roženici koja često prati tu vokalnu izvedbu. Tijesni intervali poznaju i balun, ples karakterističan za tradiciju tijesnih intervala. Danas se pjevanje tijesnih intervala najčešće izvodi tijekom svečanih prilika, a vještina pjevanja i sviranja prenosi se kroz djelovanje KUD-ova, unutar obitelji i sl.²⁴

2.2.2. Tarankanje

Tarankanje, tararankanje ili tananikanje, u narodnoj glazbi Istre i Hrvatskoga primorja osebujan način pjevanja pri kojem se u tekst pjesme ili pripjeve umeću neutralni slogovi s glasom n (npr. ta-na-na, ta-na-ne-na ili ta-ra-ran), održavajući pri tome ritamski obrazac.

Ovim načinom pjevanja postiže se nazalnost tona i sličnost zvuku sopela, ručno izrađenih tradicionalnih glazbala. Zato se ovaj oblik pjevanja može tumačiti i kao oponašanje zvuka sopela. Tarankanje zbog svojeg načina izvođenja može poslužiti i kao pratnja plesu u slučaju nedostatka instrumenata ili sopelaša. Tehnički je vrlo

²² Ibid., str. 67.

²³ Ibid., str. 68.

²⁴ Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijnska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, str. 25.

zahtjevan oblika pjevanja i obično ga u glazbenom svijetu izvode pripadnici starije generacije. Bez obzira na tehničku zahtjevnost, tarankanje ima značajnu ulogu u istarskoj glazbenoj baštini te obilježava čvrstu povezanost između vokalne i instrumentalne glazbe.²⁵

2.2.3. Istarska ljestvica

Za četvrti tip tonske strukture, niz od šest tonova koji se sastoje od naizmjeničnih polutonova i cijelih tonova, ustalio se naziv istarska ljestvica. Samo u najrazvijenijim glavnim linijama narodnih pjesama niz uključuje šest tonova. Češće su narodne pjesme manjeg raspona, od četiri do pet tonova. Stoga je mnogim muzikolozima i etnomuzikolozima koji su bavili istarskom glazbom problematičan bio pojam ljestvice pa su joj htjeli nadjenuti drugačiji naziv. Suprotno njihovim mišljenjima, nekolicina autora prve polovice 20. st. upozoravali su da istarska ljestvica zapravo nije niti glazbena ljestvica nego slijed manjih ljestvica te na temelju proučavanja nastanka, povijesnih promjena i zemljopisne rasprostranjenosti je i pitanje istarske pripadnosti također diskutabilno. Ivana Paula Gortan Carlin zaključuje da „se termini istarska ljestvica, istarski niz ili istarski modus koriste prilikom istraživanja i valorizacije umjetničke glazbe, a izraz dvoglasje tijesnih intervala kada se govori o narodnom netemperiranom načinu pjevanja i tonskom nizu koji je proizašao iz njega.“²⁶

2.2.4. Balun

Najpoznatiji i najrasprostranjeniji ples u Istri svakako je balun ili također zvan balon. U zapisima Ivana Ivančana iz 1963. pronalazimo da su u najvećem broju sela Istre taj ples u poslijeratnim godinama nazivali balon, međutim znatno se proširio naziv balun. Danas prevladavaju nazivi balon u istočnim dijelovima Istre, primjerice u Labinu, Raši i Kršanu, dok se naziv balun češće upotrebljava u južnom, središnjem i zapadnom dijelu Istre. Današnji je naziv balun ples dobio tijekom prošlog stoljeća, a smatra se da je nastao od talijanskoga glagola *ballare*, što znači plesati, dok balon

²⁵ <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1155/tarankanje>, pristup 19. prosinca 2021.

²⁶ Gortan Carlin, I. P., (2014.); *Glazba i tradicija: izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria*, str. 59.

ne znači ništa drugo nego veliki ples. Još jedna pretpostavka upućuje da je ime balun vezano uz način plesanja, a to je plesanje u kolu i u parovima.²⁷

U izvođenju baluna sudjeluje više plesnih parova koji se postavljaju tako da svi zajedno oblikuju kružnicu. Plesač stoji s unutarnje strane kružnice, dok plesačica stoji s vanjske strane. Uvijek se kreću u smjeru kazaljke na satu i izmjenjuju nekoliko plesnih figura.

Slika 2. Izvedba baluna na Danima otvorenih vrata agroturizma Istre

Izvor: <https://www.facebook.com/dovaimanifestacija/photos/livio-morosin-ka%C5%BEE-zaklju%C4%8Dili-smo-da-je-narodni-ples-balun-zapravo-istarska-verz/209801389430461/> pristup 21. veljače 2022.

Glavni plesač se postavi na prvo mjesto u plesnoj kružnici sa svojom partnericom. Glavni plesač tada poviče „opsasa“ ili udari nogom o pod i time daje znak ostalim plesačima da je vrijeme za promjenu plesne figure. U medulinskom i barbanskom balunu plešu se tri vrste plesnih figura, a to su „prebiranje, hodit i obraćanje“, tj. „prebiranje, koraćanje i vrtnja“. U labinskom balunu izmjenjuje se preko četiri plesne figure, a to su prebirat, valcat, šetat ili hodit uokole, vrtet ili obrnut. U rudanskom balunu je to šest plesnih figura koje glase homo po ženski, hodit, prebirat, mali okret,

²⁷ <http://projekti.unipu.hr/taarloq/folk.pdf>, pristup 21. veljače 2022.

obrni se malo i obraćat. Najviše plesnih figura ima beramski balun, njih osam, koji nemaju posebna imena za svaku figuru već se izvode u kanonu.

Kanonski način izvedbe plesnih figura najviše se ističe u plesnoj figuri vrtet. Pleše se u okviru 4/4 mjere, gdje se posebno ističe metroritamski obrazac. On je sastavljen od četiri osminskih triola te se pojavljuje u prvoj i četvrtoj figuri beramskoga baluna. Balun se izvodi uz pratnju tradicionalnih glazbala, najčešće miha ili roženica, ponekad šurli ili vidalica te rijetko kada i uz pratnju harmonike. Ukoliko nema glazbala za pratnju, može se plesati i uz pjevanje tarankanje.²⁸

2.3. Istarska nošnja

Prema Jelki Radauš Ribarić, **ženska se narodna nošnja** sastoji od sljedećih dijelova:

- „fačol, facol – boja fačola, prema usmenoj predaji, označavala je “status” djevojke ili žene: bijeli fačoli bili su za svečanosti, crni za udovice, crveni su označavali da je djevojka slobodna, dok su plavi i zeleni označavali vjenčane žene
- stomanje, košulje – u početku najčešće od prtenine (konopljano platno), a kasnije i kupovnog platna
- brhana – haljine od domaće nestupane vune, od domaćeg ili kasnije, kupovnog platna ili pamuka
- pas – raznobojni vuneni pojas
- traverša – pregača, napravljena od pamučnog kupovnog materijala
- maja – kratki kaput ispleten na igle, najčešće od domaće prirodno bijele ili obojane crne vune – za hladnije vrijeme, nosio se iznad brhana, a dopirala je do pasa, za svakodnevnu uporabu
- kamižolin, kamižola – sukneni kaputić, nosio se umjesto maje, za svečanije prilike

²⁸ <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/141/balun-balon>, pristup 21. veljače 2022.

- šijal – vuneni ogrtač, ispleten na igle
- hlače, holjevi, bičve – čarape pletene od domaće bijele vune,
- obuća
 - drvene cokule – izrađene od jednog komada drva (vrba, topola), nosilo ih se za poslove u polju i u štali
 - postoli – cipele od crne štavljene kože, mogu biti niske ili visoke
 - upanki – opanci – za svakodnevnu uporabu, osim nedjeljom
 - čavate, cavate – suknene papuče, napravljene od otpada sukna i čvrstog debelog platna^{.29}
 -

Slika 3. Tradicijsko odijevanje narodne nošnje za žene

Izvor: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1178/tradicijsko-odijevanje-narodne-nosnje>, pristup 21. veljače 2022.

²⁹ Radauš Ribarić, J., (1997.): *Ženska narodna nošnja u Istri*, Institut za etnologiju i folkloristiku.

Muška narodna nošnja sastoji se od sljedećih dijelova:

- bareta, klobuk – niska smeđa kapa bez oboda, napravljena od smeđeg sukna
- stomanja, košulja – u početku najčešće od prtenine (konopljano platno), a kasnije i kupovnog platna i pamuka
- krožat – smeđi prsluk od sukna ili smeđe stupane vune
- brageše – hlače od smeđeg sukna ili smeđe stupane vune
- hlače holjeve, bičve – bijele čarape od vune
- jaketa – jakna
- kamižola (dugog smeđeg prsluka)
- kapot s kapučon (kaputa od smeđeg sukna s kapuljačom).
- obuća
 - postoli – crne cipele
 - drvene cokule – izrađene od jednog komada drva (vrba, topola), nosilo ih se za poslove u polju i u štali
 - upanki – opanci, za svakodnevnu upotrebu
 - cavate – suknene papuče.³⁰

³⁰ Ibid.

Slika 4. Tradicijsko odijevanje narodne nošnje za muškarce

Izvor: https://www.kupindo.com/Srbija-i-ex-YU-1961-80/65207001_Folklor-Istra-Pula-Narodna-Nosnja-Hrvatska-, pristup 21. veljače 2022.

2.4. Govori kao oblik nematerijalne kulturne baštine

Jezik je vrlo bitan dio identiteta pojedinca i zajednice, koji nosi vrijednosti i znanja jednog naroda. Hrvatski mjesni govori, dijalekti i skupine govora zaštićena su dobra zahvaljujući Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobra iz 1999.

Jedan od najučinkovitijih načina očuvanja tradicionalnog govora je nastavak njegove upotrebe, bilo u pisanom ili govornom obliku. To je način da se podigne svijest o jeziku ili dijalektu te poveže zajednice s istim tradicionalnim govorom. U današnje vrijeme, kada se od svih strogo očekuje da govore standardnim književnim jezikom, naravno da je teško nastaviti njegovati svoj mjesni govor i prenositi svoje znanje na sljedeće generacije. Zato, kako bi očuvale svoje jezike i mogle nastaviti razvijati svoju nematerijalnu kulturnu baštinu, skupine i zajednice trebaju pomoć lokalnih i

nacionalnih vlasti. Govori koji potječu iz Istre, a upisani su u listu zaštićenih kulturnih dobara su žminjski govor, istro-rumunjski govori, labinska skupina govora, istromletačko narječje te novigradski govor s očuvanom čakavskom akcentuacijom.

2.4.1. Žminjski govor

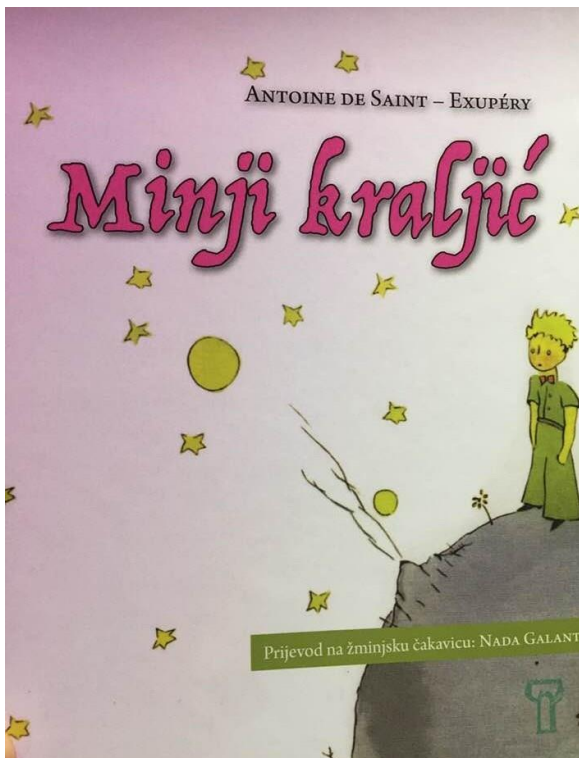
Žminjski govor spada u najstariji sloj slavenskih govora u Istri. Govornike ovog jezika dovele su u Istru migracije vezane uz turska osvajanja između 16. i 18. stoljeća. Žminjski govor pripada čakavsko-ekavskom dijalektu, odnosno središnjem istarskom poddijalektu. Taj poddijalekt u velikoj mjeri obilježava čuvanje starog jezičnog stanja, kako u vokalizmu i prozodiji, tako i u leksiku. Žminjski vokalizam obilježava tendencija pojačanja vokalnosti, što se očituje postojanjem diftonga - ie i - uo u inventaru dugih samoglasnika. Žminjski leksik velikim dijelom odražava hrvatsku jezičnu baštinu poput riječi: huji-gori, kus-komad, muoka-brašno, rabiti-trebat i dr. Za žminjski govor karakterističan je dvoglas - ie, primjerice šest-šiest, ženska-žienska, desno- diesno, te dvoglas - uo: postoli-postuoli, korta-kuorta, čigov- čiguof. Žminjski govor danas njeguje Katedra Čakavskog sabora Žminj, kao i svi govornici tog područja.³¹ Neka od naselja koja pripadaju žminjskom govoru jesu Orbanići, Debeljuhi, Vidulini, Pamići, Kresini, Prkačini, Krničari, Pifari, Karlovići i dr. Na ovim se područjima većina stanovnika i dalje služi isključivo žminjskim govorom, no kod mlađeg stanovništva sve je češća upotreba standardnih hrvatskih riječi ili kombinacija s dijalektom u svakodnevnom razgovoru.

Žminjski se govor nalazi u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske te se upisao i na UNESCO-v popis zaštićenih dobara svjetske nematerijalne kulturne baštine. Na ovaj je dijalekt protekle godine preveden jedan od najljepših klasika svjetske književnosti, roman „Mali princ“ francuskog pisca Antoinea de Saint Exupéryja. Ovaj je roman na žminjski govor prevela žminjska pjesnikinja Nada Galant, pod naslovom "Minji kraljić" te ga je 2021. objavio žminjski Čakavski sabor.³²

³¹ Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijnska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, str. 35.

³² <https://www.glasistre.hr/knjizevnost/nada-galant-autorica-prijevod-a-remek-djela-antoinea-de-saint-exupryja-mali-princ-ucinilo-mi-se-da-je-minji-kraljic-tu-negdje-poli-petesljari-i-da-se-pominja-po-nase-749481>, pristup 14. svibnja 2022.

Slika 5. Knjiga „Minji kraljić“ autorice Nade Galant

Izvor: <https://www.glasistre.hr/knjizevnost/nada-galant-autorica-prijevoda-remek-djela-antoinea-de-saint-exupryja-mali-princ-ucinilo-mi-se-da-je-minji-kraljic-tu-negdje-poli-petesljari-i-da-se-pominja-pone-nase-749481>, pristup 14. svibnja 2022.

2.4.2. Istrorumunjski govori

U znanstvenom kontekstu istarsko-rumunjski govor, poznatiji kao vlaški, govori se na istarskom poluotoku od 16. stoljeća. Tada su se balkanski Vlasi koji su pobjegli iz Osmanskog Carstva naselili na području Istre, donoseći sa sobom svoj jezik. Brzo su se integrirali s lokalnim stanovništvom pa je danas jezik jedini podsjetnik na etape putovanja koje su starosjeditelji prolazili. Govornici vlaškog jezika danas su najaktivniji u Žejanama i Šušnjevcima, a relativno je brojna zajednica govornika u SAD-u zbog nekoliko migracija iz Istre u 20. stoljeću. U današnje vrijeme, u Istri vlaškim jezikom govori tek dvjestotinjak ljudi.

Starije stanovništvo uglavnom govori istrorumunjskim, a ponešto i ljudi srednje dobi. Mladi ljudi često odbijaju komunicirati sa starijima na istrorumunjskom jer im nije ugodno priznati da ga zapravo uopće ne razumiju, a njihovo znanje jezika uglavnom je pasivno. Istro-rumunjski jezik dodatno komplicira nedostatak jezičnih institucija

koje bi joj omogućile opstanak. Uz izuzetak nekoliko priča, anegdota i pjesama kojih se današnji govornici jedva sjećaju, usmene tradicije više nema. Istrorumunjski se nikada nije učio u školama, osim dvije godine tijekom Drugog svjetskog rata, kada su fašisti otvorili školu i držali predavanja u Žejanama kako bi dobili podršku lokalnog stanovništva. Kasnije je škola postala talijanska.³³

Vlaški ili žejanski jezik klasificira se kao indoeuropski, romanski jezik. Time je dio četiriju povijesnih grana rumunjske skupine, uz dačorumunjski, arumunjski i meglonorumunjski govor. Udruge Spod Učke i Tragovi bave se održavanjem vlaškog jezika uz razne projekte.³⁴

2.4.3. Labinjonski govor

Labinska je skupina govora jedna od četiriju skupina (uz pazinsku, žminjsku i boljunsku) od kojih se sastoji središnji istarski poddijalekt ekavskoga čakavskog dijalekta.

Od konsonantskih je obilježja govora južne labinske podskupine najuočljiviji cakavizam, značajka koju i sami izvorni govornici ovih govora ističu kao osnovno obilježje svojih zavičajnih idioma.³⁵ Najistaknutije razlike u govoru jesu upravo zamjena slova č sa c, te zamjena slova a sa slovom o.

Ča (što) -> ca

Zač (zašto) -> zoc

Nič (ništa) -> nic

Čigovo (čije) -> cegovo

Lepče (ljepše) -> lepce

Pensan (mislim) -> penson

Zabiti (zaboraviti) -> zobiti

³³ <https://hrcak.srce.hr/file/34286>, pristup 19. ožujka 2022.

³⁴ Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijnska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, str. 59.

³⁵ <https://hrcak.srce.hr/file/330927>, pristup 19. ožujka 2022.

Užance (običaji) -> užonce

Čera (čera) -> cera

Mačak -> mocak

Regal (poklon) -> regol

Labinjonska cakavica je 2019. dobila status nematerijalnog kulturnog dobra, nakon nekoliko godina aktivnog brendiranja od strane Grada Labina. Pokrenuto je mnogo projekata u školama i vrtićima kako bi se kroz kreativne radionice i slikovnice težilo očuvanju tradicionalnog labinskog govora.

2.5. Tradicijska umijeća i običaji u Istri

Narodni običaji jesu „tradicijom ustaljeni načini ponašanja s normativnim, ceremonijalnim i simboličkim značajkama“.³⁶ Oni su nezaobilazni dio svake kulture kao događaji koji obilježavaju bitne prigode u životu svakog pojedinca i lokalnog stanovništva. Uglavnom se dijele na godišnje običaje, primjerice slavlje Božića, Uskrsa, Nove godine i sl., na obiteljske običaje te radne i gospodarske običaje. Pod obiteljske običaje podrazumijevamo proslave zaruka, vjenčanje, porod, krštenje djeteta, kao i smrt člana obitelji i pokop. U radne i gospodarske običaje ubrajaju se događaji poput žetve, klanja domaćih životinja, priprema mesa te razni magijski običaji za koje se smatralo da pomažu urodu stoke i povrća.

2.5.1. Umijeće suhozidne gradnje

Suhozidna gradnja umijeće je izrade konstrukcija od kamena bez vezivnog materijala. U užem smislu odnosi se na zidanje lomljenim kamenom uz minimalnu obradu, a kao širi pojam može obuhvatiti i polaganje kamenih opločenja i pokrova te gradnju građevina klesanim kamenom bez upotrebe veziva.

Karakterističan proizvod je takozvani suhozid, koji se pojavljuje duž čitave jadranske obale u različitim oblicima. U prošlosti su se gradili iz potrebe za većim površinama obradive zemlje te u svrhu omeđivanja njiva, pašnjaka i sl. Ljudi bi komade kamena

³⁶ Narodni običaji, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44552>, pristup 20. kolovoza 2022.

vadili iz zemlje i slagali po rubovima parcela. Drugi karakteristični proizvodi suhozidne gradnje su manji objekti različitih namjena, a najpoznatiji su kažuni. Kažun je jednodimenzionalna kamena građevina većinom kružnog tlocrta koju su gradili pučki majstori. Gradili su se u raznim veličinama, a u onim većim se u sredini nalazilo ognjište s otvorima za odvod dima i kamena sjedala uz rubove kažuna.³⁷

Slika 6. Umijeće gradnje suhozida

Izvor: <https://www.bojezemlje.hr/tradicija/gradnja-suhozida-i-kazuna-moj-kazun/>, pristup 21. kolovoza 2022.

³⁷ Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, str. 23.

Slika 7. Tradicionalna istarska građevina - kažun

Izvor: <https://www.svjetskiputnik.hr/znete-li-gdje-se-nalaze-najneobicniji-kazuni-u-istri/>, pristup 21. kolovoza 2022.

2.5.2. Umijeće pripreme tradicionalne slastice Pazinski cukerančić

Pazinski cukerančići su tradicijska slastica koju možemo naći na širem području središnje Istre, no na području Pazina ga karakterizira posebnost u načinu pripreme, u njegovoj recepturi i izgledu. Ova slastica glasi kao simbol gastronomskog identiteta Pazinštine te se njegova receptura prenosi bar tri generacije unatrag. Nekada su se pripremali samo za prigodu vjenčanja, no danas se pripremaju za raznolika slavlja. U današnje vrijeme koriste se i kao znak dobrodošlice u argoturizmima, vinskim probama, čak i u hotelima.³⁸ Njihova tekstura ovisi i o vremenskim uvjetima, naime ako puše jugo oni su mekani i rahli, a u slučaju bure tvrdi. Posebnost pazinskog cukerančića je u njegovom obliku, tijesto se razvalja na debele valjke debljine prsta, nakon toga se režu na duljinu od 15-20 cm pa se kotačićem zarezuju “grane” i “repovi” i tijesto savija u polumjesec tako da “grane” strše.

God. 2018. ova je slastica uvrštena na nacionalnu listu nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Inicijativu za uvrštenje na nacionalnu listu pokrenula je Davorka Šajina iz agroturizma Ograde te je uz pomoć interesnih dionika uspjela u

³⁸ Ibid., str. 45.

svojoj namjeri i time je pazinski cukerančić postao zaštićen simbol pazinske baštine i identiteta.

Slika 8. Izgled pazinskih cukerančića

Izvor: <https://bookaleta.com/prica-o-pazinskom-cukerancicu-spasenoj-svatovskoj-poslasticii/>, pristup 10. kolovoza 2022.

2.5.3. Božićni običaji

Božićni običaji u istarskim selima nisu se mnogo razlikovali od ostatka Hrvatske. Na Badnjak ili Viliju Bojžu se uglavnom malo jelo te je većina postila. Oni koji su jeli po običaju su pripremali posutice s bakalarom. Posutice su oblik tjestenine koju su nakon kuhanja miješali s poprženim češnjakom i maslinovim uljem. Uz posutice se poslužio bakalar ili kuhana broskva, tj. kelj. Prije večere, na Badnjak bi se zapalio „cok“ (panj), također zvan i „did“. Stanovnici bi birali najveći cok koji bi mogli naći u šumi te su ga polako kotrljali prema kući, čak njih troje, četvoro. Cok se zapalio i gorio je cijelu noć, a „dalo mu se i jisti“, od svake hrane po jednu žlicu. Uz hranu se pilo vino i ponekada i spremala supa, kuhano crno vino pomiješano sa šećerom i

korom kruha.³⁹ Nakon večere odlazilo se u najbližu crkvu na ponoćnu misu, tj. ponoćku, na kojoj bi se dočekaao Božić.

Na božićno jutro ukućani bi se okupili oko kamina da vide koliko je cok izgorio i koliko je hrane i vina ostalo na njemu. Po tome bi se zaključilo kakva će biti ljetina (godišnji urod). Ako je preko noći cok cijeli izgorio i ostavio mnogo pepela, smatralo se da će biti dobar urod. Za božićni ručak većina je jela juhu kao predjelo, nakon toga za glavno jelo fuže sa šugom od domaće kokoši te kuhani kiseli kupus s ovčetinom. Deserti se u većini domaćinstva nisu spremali, dok se ponegdje spremala povetica od dizanog tijesta ili pinca. U današnje vrijeme božićni običaji su ostali gotovo isti, barem što se tiče gastronomije. Na Badnjak većina domaćinstva ne jede meso i priprema bakalar, dok se za božićni ručak pripremaju razna jela od svinjskog pečenja i janjetine do svakojakih vrsti kolača, torti i božićnih keksa.

2.5.4. Svadbeni običaji

Svadbene običaje na području Bužeštine opisao je Jakov Mikac u knjizi „Istarska škrinjica“, no u ostatku Istre vrijedili su većinom isti običaji prosidbe i svadbe. Nakon što se djevojka i mladić odluče oženiti, o tome obavijeste svoju obitelj i pripreme se za večer prosidbe. Mladić dolazi u kuću djevojke i njezine obitelji sa svojim ocem i stricem. Obje obitelji zajedno večeraju i na kraju večeri započinju ozbiljni razgovori. Očevi pregovaraju o mogućem braku, mladić i djevojka se izjasne „Mi se imamo rada i mi ćemo se skupa oženiti!“ Budući da se vole zaključuje se da je božja volja da budu zajedno do kraja života te mladić stavlja djevojci prsten na ruku i time ona postaje „obećana“. Nakon toga se pilo, slavilo i raspravljalo o detaljima svadbe.

Tri dana prije vjenčanja predaje se mladenkina škrinja iliti dota. Po mladenkinu škrinju odlaze mladoženja i njegov otac, a seoski mladići im zagrađuju put trnjem, granama i sl.

Na sam dan vjenčanja svatovi se okupljaju u kućama mladoženje i mladenke, gdje i jedni i drugi budu počašćeni. Nakon kratke okrijepe mladoženjini svatovi odlaze u povorci prema mladenkinom selu kako bi je „ukrali“ i odveli u crkvu. Po običaju dvorište je opet nedostupno zbog svakakvih pregrada, grana i kamenja. Kuća je po običaju bila zatvorena i djeveri i kum bi redom morali vikati i moliti da im se otvori

³⁹ Bijažić, M., (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, str. 116.-117.

kuća i preda mlada. Nakon toga domaćin, najčešće mladenkin otac, šalje pred vrata nekoliko mladih djevojaka koje im nudi umjesto mlade. Na kraju dolazi mladenka, mladoženja poviče „To je moja golubica!“, nakon čega svi ulaze u kuću i započinje ponovno čašćenje. Nakon drugog čašćenja započinje povorka gdje se svi svatovi upućuju prema crkvi. Nakon vjenčanja, mladenci izlaze iz crkve, svi im čestitaju te se upute natrag u mladenkinu kuću, gdje ih očekuje objed. Nakon slavlja mladenka se otpućuje u njezin novi dom, no u krevet im se po običaju stavljao pijesak, zemlja, kamenje ili je pak bio sastavljen tako da se urušio čim bi mladenci u njega legli.⁴⁰

2.6. Tradicijske igre u Istri

Tradicionalne igre postoje kao izraz kulturnog identiteta i način prenošenja kulturnih elemenata - vrijednosti, normi, jezika, ponašanja i artefakata. Prenose se s koljena na koljeno, ali su kao i tradicija pod utjecajem društvenih i prostorno materijalnih prilika. Dok se sadržaj i terminologija mogu razlikovati ovisno o razvojnem okruženju, temeljna načela i vrijednosti određene naslijeđene igre mogu biti isti za sve ljude i zajednice. Svaka tradicionalna igra ima određena pravila, a prihvaćanje i usvajanje tih pravila neophodno je za sudjelovanje u igri. Dok su neka pravila osnovna i stalna, neke tradicionalne igre uključuju dogovorena ponašanja koja odgovaraju trenutnim specifičnim okolnostima, potrebama, željama i sposobnostima igrača.⁴¹ U Istri su otkrivene brojne igre koje su se tijekom davnih vremena igrale, a neke od njih su i danas prisutne.

2.6.1. Pljočkanje

Pljočkanje je tradicijska igra povezana s pastirskim igrama bacanja kamena u metu ili što bliže meti. Naziv je dobila prema pljočki, tj. ravnoj kamenoj ploči koja se koristi u igri. Prve zapise o ovoj pastirskoj igri donose porečki biskupi.

Početak 90-ih godina prošlog stoljeća pljočkanje je revitalizirala grupa entuzijasta iz središnje Istre i okolice Pule. Pravila igre prenosila su se usmenim putem, a Istarski pljočkarski savez izradio je Pravilnik o pljočkanju. Osim tehničkih podataka o

⁴⁰ Mikac, J., (1977.): *Istarska škrinjica*, str. 153.-157.

⁴¹ <https://hrcak.srce.hr/file/360103>, pristup 20. kolovoza 2022.

igri, u pravilniku se navodi i nužnost *fair playa* i lijepog ponašanja pod pojmom krijanca. Npr.: „Ne fumati i piti alkohol za vreme igre, ne grdo drugen govoriti, svakega štirati i rišpetati, ne kresti već čuvati imovinu, čuvaj sebe aš tako čuvaš i drugoga, pomoći kemu rabi, ne se tući i munjesati, besidu i poštenje imati, lipo kantati i tako dobre stare tradicije Istre održati.“⁴²

U knjizi Marka Bijažića zapisan je urdin, tj. pravilnik o pljočkanju Anđela Pustijanca iz Peresiji. On glasi ovako:

- „1. Zogo je dugo oko 10 metri, a široko do 3 metra
2. „Čik“ mora biti najmanje 6 metri od rige od kud se hita, a ne van zoga
3. Pljočke i čik moraju biti samo od grote
4. U škvadri moraju biti 3 zogadura, svaki z jenom pločkon
5. Svaka pločka ima jedan punat
6. Ako u jenen hitanju sve tri pljočke jene škvadre imaju punat oni put je to duplo
7. Izbijati pljočku se more samo šeko, a ne 'šuljanjem'
8. Čik se more izbijati samo šeko
9. Ona pljočka izbijena šuljanjem se torniva na misto, a ona ka je zbila se hita van zoga
10. Za izbijanje se mora javiti sucu, a sudac šenja i pljočku i čik
11. Ako za vreme izbivanja čik pojde van zoga se zoga kako da je u zogu
12. Partida dura do 11 ili 16 punti, po dogovoru kapoškvadre, a ne duže od 20 minuti
13. Ako se pljočka razbije, valja veći kus.“⁴³

2.6.2.Trka na prstenac

Konjička igra Trka na prstenac manifestacija je koja se održava u Barbanu od 1976., na temelju utrke iz 1696. Najstariji rekord natjecanja datira iz 1696., kada je pobijedio

⁴² Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, str. 67.

⁴³ Bijažić, M., (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, str. 155.

Ottavio Quellis. Slična natjecanja održavala su se diljem mletačke Istre, a sva su završila propašću Mletačke Republike. Prvotno se turnir održavao u isto vrijeme kao i Sinjska alka, za vrijeme blagdana Duhova i poklada. Barbanska Trka na prstenac temelji se na borbenoj igri za arapske ratnike koju su otkrili europski vitezovi nakon Prvog križarskog rata. Budući da je cilj igre pogoditi centar mete, obruča, potrebna je vještina brzog jahanja i preciznog gađanja. Konjaniku je glavni cilj postići tri boda pogotkom u sredinu prstena, dok dva boda dobije ukoliko pogodi iznad sredine te jedan bod pripadne onome koji pogodi ispod sredine. Ako pogodi lijevu ili desnu stranu prstena, dobiva pola boda. Jahači moraju imati najmanje 18 godina, imati vlastitog opremljenog konja, posjedovati koplje i nositi narodnu nošnju. Prva Trka na prstenac održana u Barbanu prema zapisima se odvila 14. kolovoza 1976.⁴⁴

Slika 9. Barbanska Trka na prstenac

Izvor: <https://istarski.hr/node/17527-trka-na-prstenac-ove-ce-se-godine-odrzati-23-kolovoza>, pristup 4. lipnja 2022.

⁴⁴ Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, str. 67.

3. KULTURNI TURIZAM U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

Kultura u kontekstu turizma podrazumijeva ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti, kao primjerice običaja, životnog sila i tradicije, koje zajednica prihvaća kao svoj jedinstveni način života. Time, ako je kultura određen način života zajednice, onda kulturni turizam predstavlja potrošnju kulturnih proizvoda iz prošlosti, kao i iz današnjeg suvremenog načina života zajednica. On se sastoji od pasivnog i aktivnog uključivanja u kulture i zajednice, gdje potrošač stječe nova iskustva koja mogu biti obrazovne, kreativne i zabavne prirode.⁴⁵

3.1. Pojam kulturnog turizma

Pod kulturni turizam spadaju putovanja onih koji su motivirani kulturnim atrakcijama izvan svojeg mjesta prebivališta. Stoga, njegova primarna motivacija mora biti upravo kultura, poput putovanja na predstave i festivale, studijska putovanja, posjet kulturnim i povijesnim lokalitetima, umjetničkim ustanovama i sl. Ako gledamo na to da kultura dotiče svaki dio našeg života, može se reći da je svako putovanje motivirano kulturom te da se onda svaki oblik turizma svodi na kulturni turizam. Nekada se kulturnim turizmom smatralo samo posjete arheološkim lokalitetima i spomenicima, no danas se taj pojam širi na umjetničke obrte, kulturne događaje, koncerte, arhitekturu, dakle i na materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu.⁴⁶

Tipovi kulturnog turizma

- turizam baštine: prirodni i kulturni resursi, materijalna baština, nematerijalna baština, kulturne ustanove
- kulturne tematske rute: široki spektar tema i tipova; spiritualne, industrijske, umjetničke, gastronomske, arheološke, lingvističke
- kulturni gradski turizam: obilasci grada, gradovi europske kulturne prijestolnice
- tradicionalni: tradicija, lokalna kultura, etničke posebnosti

⁴⁵ Dujmović, M., (2014.): *Kultura turizma*, str. 109.

⁴⁶ Golja, T., (2016.): *Menadžment u kulturi i turizmu*, str. 10.

- događanja i festivali
- vjerski turizam: posjeti religioznim mjestima i lokacijama, hodočašća
- kreativni turizam: izvedbena umjetnost, umjetničke instalacije, kino, dizajn, kulturni obrti, literatura.⁴⁷

Danas je kulturni turizam vrlo popularan, a interes za njime postaje sve veći. Najveći interes pobuđuje materijalna baština, tj. izgrađeni objekti, počevši od religioznih spomenika sve do svjetovne arhitekture i modernih arhitektonskih građevina. No to nije slučaj u svim dijelovima svijeta, primjerice, u nekim tradicijskim društvima spomenički lokaliteti nisu od tolike važnosti već više pažnje pridaju usmenoj tradiciji. To je posebice vidljivo kod lovačkih i prikupljačkih naroda. Ovim je narodima draža baština u obliku priča, mitova, plesova, glazbe i sl.⁴⁸

Tablica 1. Motivi dolaska turista u primorski dio Hrvatske

	Motiv dolaska	Postotak
1.	More	81,5%
2.	Priroda	56,2%
3.	Posjet gradovima	23,8%
4.	Touring	21%
5.	Sport i rekreacija	14,9%
6.	Kultura i umjetnost	12,7%
7.	Gastronomija	6,6%
8.	Zabava i festivali	5,5%
9.	Posjet selima	4,5%
10.	Manifestacije	4,2%

Izvor: Izrađeno prema TOMAS Hrvatska 2019., Institut za turizam

U Primorskoj Hrvatskoj stupanj zadovoljstva kulturom i umjetnošću kao dijela turističke ponude je u 2019. iznosio 70,6/100. Događaji i manifestacije ocjenjeni su s prosječnim zadovoljstvom od 63,3/100.

⁴⁷ Golja, T., (2016.): *Menadžment u kulturi i turizmu*, str. 16.

⁴⁸ Jelinčić, D., (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, str. 42.

3.2. Kulturni turist

Kulturni turisti jesu turisti motivirani prvenstveno kulturom. Najčešće ih karakterizira viši društveno-ekonomski status, visoko obrazovanje, viša kulturna potrošnja te posao u kulturnim industrijama.

Pravi kulturni turisti: 5-15% njih, isključivo putovanje u svrhu upoznavanja kulture i afinitet prema elitnim kulturnim događanjima.

Turisti inspirirani kulturom: oko 30% njih, većina, privlače ih dobro poznati lokaliteti i događaji, motivacija im nije isključivo usmjerena prema kulturi, ali ih zanimaju atrakcije koje su u trendu, paze na cijene i posjetit će lokacije koje su lako dostupne i koje se uklapaju u njihovo slobodno vrijeme.

Turisti privučeni kulturom, 20 posto njih, motivacija dolaska nije kultura te planiraju svoje slobodno vrijeme oko posjeta kulturnih lokaliteta, ali će ih posjetiti ako su npr. dio turističkog itinerara i grupnog obilaska.⁴⁹

U RH u područje kulture i umjetnosti svrstavaju se sljedeće djelatnosti:

- glazba i glazbeno-scenske umjetnosti
- dramske umjetnosti
- audiovizualne djelatnosti
- knjige i nakladništvo
- knjižnična djelatnost
- arhivska djelatnost
- muzejsko-galerijska djelatnost
- vizualna umjetnost
- inovativne umjetničke i kulturne prakse.

Fakultetsko obrazovanje ima 43% turista u Hrvatskoj. U kontinentalnoj Hrvatskoj udio fakultetski obrazovanih gostiju viši je od prosjeka (48%), a od promatranih regija prednjači Grad Zagreb s 59% fakultetski obrazovanih turista. Obrazovaniji gosti zastupljeniji su među gostima hotela više kategorije te među gostima iz Japana, Kine i Republike Koreje. S obzirom na glavni motiv putovanja, iznadprosječan udio

⁴⁹ Golja, T., (2016.): *Menadžment u kulturi i turizmu*, str. 16.-17.

fakultetski obrazovanih gostiju je među onima koji su motivirani posjetom ruralnim područjima te kulturom i umjetnošću.⁵⁰

3.3. Kulturni turizam u Istri

Poznato je kako Istarska županija obiluje kulturnom baštinom, kako materijalnom tako i nematerijalnom, no kako bi baština postala globalno atraktivan turistički proizvod potrebnu ju je kvalitetno valorizirati. Najbitnija sastavnica današnjeg razvoja turizma postao je svakako marketing. Kako bi turist doživio naš kulturni identitet kao nešto s čime se želi povezati, potrebno ga je zaintrigirati i privući. Istra svakako mora iskoristiti svoj potencijal i ulagati u daljnje usavršavanje i educiranje turističkog sektora te promociju stvorenih projekata.

Prema Jelinčić, D. (2008.) osim sezonalnosti, još neki od problema koji „koče“ uspješnost kulturnog turizma u Istarskoj županiji jesu:

- nedovoljno razvijen sustav kulturnih statistika
- nedovoljna znanja koordinatora projekta o kulturnome menadžmentu
- centraliziranost i birokracija
- nepostojanje prepoznatljivog kulturnog turističkog proizvoda
- površno znanje lokalne zajednice o vlastitoj kulturi i baštini
- loše organizirana promocija
- nedovoljna suradnja između sektora kulture i turizma.⁵¹

Problem festivala i manifestacija je taj što se većina odvija u isto godišnje doba ili u razmaku od svega nekoliko mjeseci. Kvalitetna raspodjela manifestacija utjecala bi pozitivno na produljivanje turističke sezone.

U sljedećoj tablici prikazane su sve bitnije manifestacije u Istarskoj županiji tijekom ljetnih mjeseci od većeg značaja i posjećenosti. Očito je da su gotovo sve manifestacije bar djelomice, ako ne u potpunosti, povezane s kulturnom baštinom, što govori o uspješnoj valorizaciji kulturne baštine u Istri.

⁵⁰ TOMAS 2019.

⁵¹ Jelinčić, D. (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, str. 266.

Tablica 2. Prikaz tematika manifestacija u Istri tijekom ljetnih mjeseci

Manifestacije u Istri kojima je glavna tematika kulturna baština Istre	Manifestacije u Istri kojima je djelomice tematika kulturna baština Istre	Manifestacije u Istri nevezane za kulturnu baštinu
Glazbeno kulturno ljeto Grožnjan	Ribarske klapske večeri u Banjolama	Pula music week festival elektronske glazbe
Tradicijske večeri u Fažani	Ribarska noć u Ližnjanu	Byblos: Summer RnB & Hip Hop Paradise
Istra Gourmet u Medulinu	Vinski grad Pula	Istrakon
Labin Art Republika, festival kulture i umjetnosti	Istarski festival pašte	Plava Laguna Croatia Open Umag ATP
Pula Film festival	Spectacvla Antiqva, gladijatorske borbe u Areni	
Motovun film festival	Foodtruck festival u Puli	
Kazalište Ulysses	Usidri se za Rišpet	
Jakovlja, pučka fešta	Festival sira i izbor za NajKozu	
Legendfest	Fešta od puži	
Srednjovjekovni festival	Vodnjansko ljeto	
Bumbarska pučka fešta	Hrvatski ljetni salsa festival Rovinj	
Doživi Motovun		
Trka na Prstenac u Barbanu		
Žminjska štuorija		
Melodije Istre i Kvarnera		
Istrian hand made		

Izvor: Izrađeno prema kalendaru događaja; <https://www.istra.hr/en/events>, pristup 4. lipnja 2022.

4. VALORIZACIJA NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U TURIZMU ISTARSKE ŽUPANIJE

Valorizacija kulturne baštine omogućava turistički napredak u određenoj destinaciji, no tako i ekonomski napredak također. Kako bi smo kvalitetno valorizirali kulturne resurse potrebno je uskladiti turističku ponudu s održivim upravljanjem kulturnim dobrima. Kulturnom turizmu u Istarskoj županiji pridaje se značajna važnost i vitalan je dio cjelokupne turističke ponude. Iako se kulturnom turizmu pridaje manji značaj od „turizma sunca i mora“, posljednjih se godina naglo povećao broj valoriziranih baštinskih objekata i osmišljen je niz interaktivnih kulturnih događaja. Kulturnim se manifestacijama promiče tradicija i autohtonost naselja i njihove lokalne zajednice stoga oni predstavljaju bitan dio valorizacije kulturne baštine svake turističke destinacije.

4.1. Muzeji i interpretacijski centri nematerijalne baštine

Prema riječima Nade Vrkljan Križić, „što je kultura drugo, doli identitet koji živi.“⁵² Muzeji imaju zadatak predstaviti upravo identitet mjesta i njegovu osobnost, približiti ga promatraču koji ga prepoznaje kao kulturu. Svaki muzej mora imati svoju misiju i određen zadatak zbog kojeg je osnovan i financiran. Osim dobro određene misije, muzej mora zaposliti kompetentne kustose koji se sve više moraju truditi animirati posjetitelje, ne samo monotono prenositi znanje i posjetitelju nametnuti „učenje“. Posjetitelj mora osjećati ugodu i zadovoljstvo te kroz obilazak muzeja steći nove spoznaje i vještine.⁵³ Upravo zbog toga, sve veću popularnost postižu interpretacijski centri, institucije u kojima se ostvaruje širenje kulture i znanja pomoću multimedijских i interaktivnih sredstava. U ključne zadaće interpretacijskog centra ubraja se i predstavljanje kulturnih baštinskih elemenata na takav način da nije potreban izravan dodir s resursom. Dok se nudi dovoljno ključnih odgovora potrebnih za razumijevanje baštinskog predmeta, istodobno se potiče i želja za upoznavanjem cijelog područja i svega onoga što se u njemu nalazi, uključujući katkad i stvaranje dojma kako se za

⁵² Vrkljan – Križić, N., *Suvremene funkcije i poslanja muzeja*, https://www.ipu.hr/content/knjige/Zbornik-I-kongresa_353-358_Vrkljan-Krizic.pdf pristup 12.8.2022.

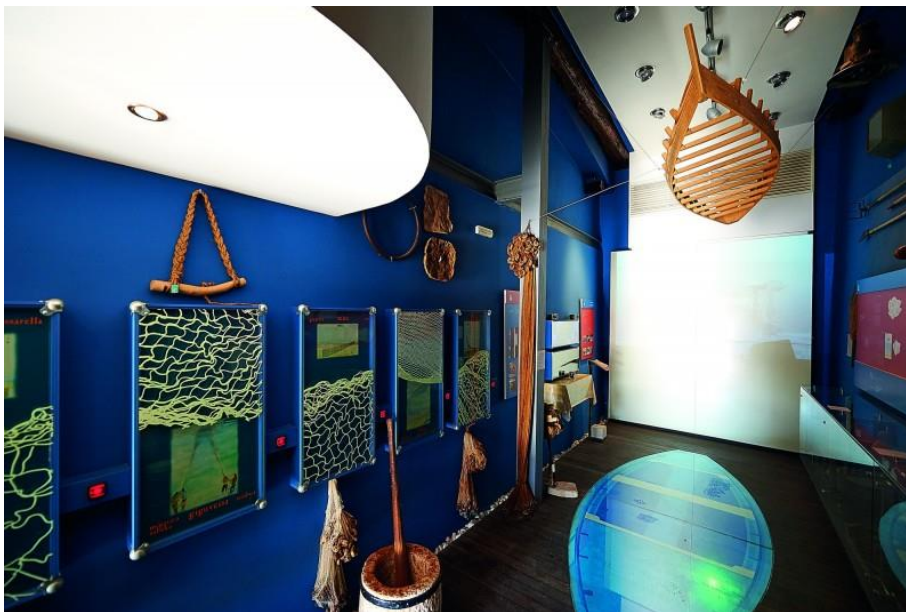
⁵³ Pelc, M. (ur.), (2001.), *Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, str. 356.

jedan dan ne može vidjeti sve ono što nudi posjećeno mjesto, što dovodi do razvoja turizma.⁵⁴

4.1.1. Eko muzej Batana

Ekomuzej podrazumijeva vizionarski, razvojno orijentirani koncept očuvanja, interpretacije i prezentacije baštine, koji nije vezan dogmom, već je intrinzično posvećen različitosti. Kao svjedočanstvo stoljetne tradicije rovinjske brodogradnje i jedrenja, batana je jedino tradicionalno drveno plovilo koje je preživjelo do danas. Upravo je zato taj brod postao simbol grada Rovinja, koji se danas ponosi gradnjom ovog ekomuzeja.⁵⁵ „Utemeljen na principima znanja, poštivanju kulturnog i baštinskog kontinuiteta i dijaloga, inkluzije, inovativnosti, interdisciplinarnosti i multimedijalnosti, Ekomuzej batana svojim raznorodnim programima istražuje, vrednuje, štiti, interpretira, rekreira, prezentira i komunicira materijalnu i nematerijalnu maritimnu baštinu te aktivno osnažuje kulturni identitet i posebnost grada Rovinja kao mjesta ugodnog za život za sve svoje stanovnike i kao jedinstvenog odredišta za sve svoje posjetitelje.“⁵⁶

Slika 10. Muzej batane u Rovinju

Izvor: <https://www.rovinj-tourism.com/hr/explore-discover/kultura-i-umjetnost/muzeji-i-galerije/500>, pristup 14. ožujka 2022.

⁵⁴Martin Piñol, C., (2011.): Novi obrazac kulturnih ustanova: Primjer katalonskog centra za interpretaciju romanike <https://hrcak.srce.hr/file/198192>, pristup 14. ožujka 2022.

⁵⁵Ratković Aydemir, D. L., (2013.), Hrvatska muzeologija „Na mala vrata“, Ekomuzej Batana, Rovinj <https://hrcak.srce.hr/file/257142>, pristup 14. ožujka 2022.

⁵⁶<http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/info-tocka-o-ekomuzeju/>, pristup 14. ožujka 2022.

4.1.2. Kaštel Morosini Grimani

Savičenta je nastala na granici koja se tijekom povijesti mijenjala kako su se izmjenjivali i osvajači, a prvi se put spominje 983. u dokumentu Otona II. kao posjed porečkog biskupa. Vlasništvo potom preuzima obitelji Castropola, a od 1384. njime vlada obitelj Morosini. Pietro Morosini spominje se kao gospodar Savičente posljednji put 1529., a novi se vlasnici, obitelj Grimani, u pisanim izvorima spominju od 1560. Grimanijevi obnavljaju kaštel nakon požara koji ga je zadesio, a obje su obitelji, Morosini i Grimani, najznačajnije u povijesti kaštela, ali i cijelog mjesta, a upravo se iz tog razloga kaštel danas naziva prema njima: Morosini-Grimani.

Slika 11. Kaštel Morosini Grimani u Savičenti

Izvor: <https://www.istria-culture.com/en/morosini-grimani-castle-i41>, pristup 16. ožujka 2022.

Kaštel je četverokutan, s dvije okrugle kule u sjevernom kutu i četvrtastom kulom u jugoistočnom zidu. Jugozapadni dio služio je za stanovanje, a palača se nalazila unutar obrambenih gradskih zidina. Glavni ulaz dvorca Morosini-Grimani nalazi se na južnom pročelju i nekada mu se pristupalo preko pokretnog mosta. Na ploči iznad

ulaza ispisana je godina izgradnje 1485., a obnove 1589. U 15. stoljeću obitelj Morosini dovršila je obnovu dvorca i počela ga preuređivati u renesansno naselje, u središtu koje zatvaraju župna crkva te kuće i druge javne zgrade iz dvorca. Kaštel, najstarija građevina na trgu, izgrađen je u mjerilu 3:5 prema kojemu su potpuno preuređeni trg, renesansna crkva i urbana mreža cijelog mjesta. Dvorac Morosini-Grimani danas tako predstavlja kasnosrednjovjekovnu arhitektonsku formu snažnog renesansnog karaktera..⁵⁷

4.1.3. Kuća vještice Mare

U sklopu kaštela Morosini-Grimani osnovana je Kuća vještice Mare – interpretacijski centar za posjetitelje. Posvećen je raznolikoj materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini Savičente te se interpretira sa suvremenim tehnologijama kao što su primjerice, *3D mapping*, virtualna šetnja i proširena stvarnost. Posjetitelji se mogu okušati u virtualnom streličarstvu i testirati svoje viteške vještine, kao i doživjeti Savičentu na jedinstven način pomoću naočala za proširenu stvarnost. U proširenoj stvarnosti mogu sudjelovati u potrazi za izgubljenom opremom nepoznatog konjanika te zaviriti u prošlost i iskusiti svakodnevni život srednjeg vijeka. Inspiriran kućom vještice Mare i njezinom jedinstvenom ponudom, nastao je privatnom inicijativom Tematski park Sanct Michael. On se nalazi nedaleko Savičente u mjestu Raponji. Ovaj se tematski park sastoji od dvorca površine 400 kvadratnih metara koji je izgrađen od drvenih trupaca koji svojim posjetiteljima nudi doživljaj života u srednjem vijeku, pregled starih zanata, streličarstvo te brojne zanimljivosti za najmlađe.⁵⁸

⁵⁷ <https://www.istria-culture.com/kastel-morosini-grimani-i41>, pristup 16. ožujka 2022.

⁵⁸ <https://hrturizam.hr/otvoren-revitaliziran-kastel-morosini-grimani-u-svetvincentu-europski-primjer-kako-se-razvija-turizam/>, pristup 16. ožujka 2022.

Slika 12. Iskustvo virtualne stvarnosti u Kući vještice Mare

Izvor: <https://experiences.orioly.com/en/listing-single/kuca-vjestice-mare>, pristup 16. ožujka 2022.

Povijesna udruga Kaštel iz Savičente ljeti organizira predstavu „Srednjovjekovna noć u Kaštelu“. Predstava se održava u dvorcu Morosini-Grimani i traje oko 60 minuta, a uključuje viteško nadmetanje, spaljivanje vještica, zabavno natjecanje u gađanju katapultima i vatreni *show* - noćne borbe vitezova uz goruće baklje i sl. Izložbi su pridonijeli i štandovi domaćih izlagača s raznim domaćim proizvodima lokalnih proizvođača.⁵⁹

⁵⁹ <https://www.istra.hr/hr/destinacije/svetvincenat/dogadjanja/15317>, pristup 12. lipnja 2022.

Slika 13. Večernji program manifestacije Srednjovjekovni festival u Savičenti

Izvor: <http://pulskasvakodnevica.com/index.php/2017/08/01/srednjovjekovni-festival-u-svetvincentu-bajka-koju-mozete-dozivjeti/>, pristup 12. lipnja 2022.

Slika 14. Viteške borbe na manifestaciji Srednjovjekovni festival

Izvor: <http://tz-svetvincenat.hr/event/srednjovjekovne-noci-4/>, pristup 12. lipnja 2022.

4.1.4. Ekomuzej Vlaški puti

Ekomuzej "Vlaški puti" mjesto je gdje se društveno-povijesna i tradicijska kultura Šušnjevice i okolice sagledava i prezentira kroz koncept kulturnog krajolika. Sastoji se od interpretacijskog centra i medijske knjižnice izgrađene na nekadašnjem mjestu

stare lokalne škole te pješačkih staza kroz Park prirode Učka, tematiziranih životom i djelatnošću lokalne zajednice.

Organizacijski se interpretacijski centar s pješačkim tematskim stazama i interpretacijom krajolika temelji na konceptu ekomuzeologije, odnosno holističkom pristupu baštini i aktivnom angažmanu lokalne zajednice u interpretaciji i upravljanju vlastitim kulturnim nasljeđem.⁶⁰

4.1.5. Multimedijalni centar Barban

Suvremeni Centar za posjetitelje nalazi se u samom centru Barbana, u zgradi stare gradske lože na trgu, a posjetiteljima omogućuje edukativan i inovativan način prezentiranja pa i osjećaja sudjelovanja u Trci na prstenac, viteške igre koja je simbol mjesta Barban, ali i jedna od glavnih turističkih atrakcija u Istri. Zamišljen je kao multimedijalni prostor gdje će se ispričati povijest mjesta, njegovih spomenika, kulture, običaja, narodne nošnje, uz naglasak na opis Trke na prstenac te niz pojedinosti vezanih uz njezino odvijanje i povijest.

Sam prostor podijeljen je u nekoliko atraktivnih dijelova, od kojih se najviše ističe dugačak hodnik koji posjetitelje podsjeća na trkaću stazu artikuliranu prstenovima, a koji je popraćen svjetlosnim i zvučnim efektima. Na taj način stvorena je dodatna napetost i doživljaj konjanika pri gađanju prstena. U sljedećim dvoranama prezentira se Trka kroz povijest, njezini pobjednici, eksponati, vitica i koplja, tradicionalna narodna nošnja te se prikazuju različiti kratki edukativni filmovi snimljeni u posebnim tehnikama, kao što su video *360* i *3D mapping*. Uz edukativne filmove, posjetitelji mogu uroniti u virtualnu stvarnost, staviti na glavu *3D* naočale, uzeti koplje u ruke i iskušati se u gađanju prstenca te se bar na trenutak osjetiti ponosnim konjanikom.⁶¹

⁶⁰ <http://vlaskiputi.com/hr/>, pristup 6. travnja 2022.

⁶¹ <https://barban.hr/centar-za-posjetitelje-barban/>, pristup 6. travnja 2022.

4.1.6. Centar za nematerijalnu kulturu Istre u Pićnu

Istarski Centar za nematerijalnu kulturu Etnografskog muzeja Istre osnovan je u Pićnu 2011. te se svojim djelovanjem posvetio istraživanju, dokumentiranju, njegovanju i popularizaciji nematerijalne kulture Istre. Centar za nematerijalnu kulturu Istre Etnografskog muzeja Istre posvećen je pomnom promišljanju i znanstvenom unapređenju proučavanja onih nematerijalnih kulturnih fenomena kojima je mjesto u urbanoj sredini.

U ovom centru posjetitelji mogu upoznati razne elemente istarske kulture kao što su pjevanje na tanko i debelo, vlaški i žejanski govor, uljanikovce, igre šćinki, vodnjanski bajs, gunjce, brojalice, bestemije, tradicionalna filmska natjecanja, skokove u more, branje maslina, berba grožđa, umijeće soljenja sardona i dr. Također, svi oni koji se nisu upoznali s pojmom karića, mogu otkriti utrke s karićem, kao i čuti neke od brojnih legendi i mitova Istre, lokalnih vjerovanja i priča o štrigama i štrigunima. Moguće je upoznati se i s procedurom potrage za tartufima i tajnama branja šparoga. Svi ovi djelići kulture istarskih stanovnika oduševljavaju domaće posjetitelje, kao i one strane.⁶²

4.2. Projekti revitalizacije nematerijalne kulturne baštine u Istri

Kulturna baština jača naš identitet i ono što jesmo kao pojedinci. U globaliziranom svijetu javlja se svijest uloge individualnog identiteta u izgradnji bogatijeg svijeta te je sve više nadležnih vlasti zainteresirano za očuvanje i slavljenje svoje kulturne baštine. Kulturna baština u malim gradovima i naseljima predstavlja veliki potencijal za gospodarski, društveni i ekološki razvoj te ključni čimbenik za održivi razvoj. Projekti revitalizacije baštine bitni su za napredak života zajednice te se njima također može obogatiti kulturnu raznolikost, njegovati socijalnu koheziju na regionalnoj razini i ostvariti turistički napredak. U sljedećim potpoglavljima upoznat ćemo se s projektima i načinima revitalizacije kulturne baštine u Istri.

⁶² <https://www.pican.hr/kultura-i-turizam/centar-za-nematerijalnu-kulturu-istre/>, pristup 2. travnja 2022.

4.2.1 KulTourSpirit

Grad Pazin je kao nositelj projekta, u suradnji s partnerima Istarskom županijom, Gradom Buzetom, Općinom Kanfanar, Općinom Svetvinčenat i Udrugom Istra Inspirit, u prosincu 2016. započeo je s provedbom projekta KulTourSpirit koji se financirao u sklopu Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. Projekt je ukupne vrijednosti 6.794.662,50 kuna, a Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske donijelo je Odluku unije o sufinanciranju iznosom od 4.937.681,24 HRK. Projektne aktivnosti usmjerene su na izradu projektne dokumentacije za sanaciju, revitalizaciju i prenamjenu zaštićenih kulturnih dobara i cjelina u partnerskim gradovima i općinama, koja čini temelj za daljnje aktivnosti ulaganja.⁶³

U planu je bilo osmisliti nove kreativne sadržaje za Pazinski kaštel, revitalizirati kulturno-povijesnu jezgru grada te obnoviti zvonik crkve u Pazinu. Što se tiče grada Buzeta, ovim se projektom isplaniralo uređenje palače Moretti u edukativni, interpretacijski i izložbeni centar te pretvaranje Kuće Karolina u „Karolininu kuću ljekovitog bilja“. U Kanfanaru se pripremila dokumentacija za uređenje arheološkog parka Dvigrad, kako bi se posjetitelji nesmetano kretali stazama unutar Dvigrada, dok je u Savičenti uloženo u uređenje okolice kaštela Grimani-Morosini i cjelokupne starogradske jezgre.

4.2.2. Žminjska štuorija

Žminjska štuorija odvija se svake srijede u srpnju i kolovozu te vodi u otkrivanje žminjskih atrakcija i delicija. Radi se o besplatnim vođenim obilascima žminjskih znamenitosti s polaskom u 10 sati ispred turističkog ureda, odnosno srednjovjekovne žminjske Kule.

Svake srijede interpretatorica Karla Čerljenko Bulić posjetitelje vodi u obilazak Žminja i predstavlja povijest i razvoj Žminja kao naselja, njegove stanovnike, njihove običaje i jezik u trajanju od jedan sat. Osim obilaska Žminja, priča im "štuoriju" o tome kako su stanovnici Žminja kroz njegovu bogatu povijest živjeli i radili, načine na koje su se zabavljali, što su pripremali za jelo. Posjetitelji ove povijesne informacije

⁶³ <https://www.pazin.hr/gospodarstvo-financije/turizam/kultourspirit/>, pristup 2. travnja 2022.

mogu usporediti sa životom današnjice te se možda pronaći u nekim aktivnostima Žminjaca. Početka točka polaska nalazi se kod žminjske Kule te se ruta Žminjske štuorije nastavlja prema Čakavskoj kući, nakon koje vodi prema poznatoj žminjskoj šterni, nastavlja se drevnom kamenom ulicom Štrada i obilaskom kanoničke kuće, kapele sv. Trojstva i crkve sv. Antuna i svoj cilj dostiže na mjesnom placu Zad kaštela. Tamo posjetitelje dočekuju razni štandovi s proizvodima i delikatesama lokalnih proizvođača, kao što su primjerice kolači slastičarnice Erman, voće i povrće OPG-a Povratak prirodi, likeri i rakije destilerije Frane te kobasice OPG-a Žminjski gušti. Također, svi posjetitelji imaju priliku upoznati se s načinom pripreme tradicionalnih pljukanaca i fuži, kao i domaćeg kruha. Osim demonstracije, posjetiteljima se nudi i kušanje svih ovih tradicionalnih delicija, kao i tradicijski žminjski kolač Kristova kruna te Žminjski ričin, replika arheološkog nalaza sa starohrvatskog groblja u Žminju. Tako se gostima u isti mah predstavljaju i tradicionalne žminjske manifestacije koje se mogu posjetiti u drugo doba godine.⁶⁴

Ova je jedinstvena atrakcija pokrenuta prije osam godina te se svake godine nastoji obogatiti s novim turističkim sadržajima, kao i oplemeniti s novim oblicima nematerijalne kulturne baštine. Kao što je prethodno spomenuto, posjetiteljima je dostupno kušanje autohtonih proizvoda pa se tako u ovogodišnjim izdanjima Žminjske štuorije pojavljuje priča o žminjskoj kavi te se nudi njezina degustacije. Osim žminjske kave, ove je godine novost i Mala škola žminjskog govora. Žminjski govor je zaštićeno nematerijalno kulturno dobro koje se nastoji valorizirati u turističkoj ponudi ove općine. Posjetitelji nakon kratkog tečaja mogu savladati zadane fraze na žminjskom govoru te su najuspješniji od njih nagrađeni besplatnim ulaznicama za špilju Feštinsko kraljevstvo. Feštinsko kraljevstvo bitan je dio turističke ponude Žminja te se nalazi u obližnjem selu Feštini, po kojem je dobila ime. Dodan joj je naziv „kraljevstvo“, prema priči da su se nekadašnja djeca iz obližnjih sela igrala u njoj i nazivala je kraljevstvo. Još jedna ovogodišnja novost je brzorastuća tvrtka Quad experience Istra, u kojoj lokalni vodič kroz vožnje na quadovima na interaktivni način predstavlja znamenitosti Žminja i okolice.⁶⁵

⁶⁴ [http://www.tzmini.hr/index.php/dogadanja/zminjska-stuorija?filter_tag\[0\]=9](http://www.tzmini.hr/index.php/dogadanja/zminjska-stuorija?filter_tag[0]=9), pristup 2. svibnja 2022.

⁶⁵ Ibid.

4.3. *Storytelling* u Istri

Pojam *storytelling* svoje korijene vuče iz engleskog jezika. Doslovno *tell* znači koristiti se govorom kako bi se nešto verbalno iskazalo, ali *tell* se može odnositi i na izražavanje na bilo koji drugi način, uključujući vizualni (*a telling glance* – pogled koji govori, znakovit pogled) ili na općenito odvijanje stvarnosti (*time will tell* – vrijeme će pokazati). Riječ se čak može odnositi i na percepciju (*I can tell* – vidim). *Tell* je sinestezijski izraz, tj. može uključivati jednu osjetilnu razinu, kao i neku drugu, mnoge ili sve razine – u potonjem slučaju obuhvaća potpuno uranjanje u iskustvo.⁶⁶

Participativni turizam kao odgovoran i održiv turizam uključuje sve dionike unutar određene destinacije koji zajednički stvaraju autentične, nove kulturno-turističke proizvode koji kasnije utječu na njihov svakodnevni život, stavove i u konačnici okruženje. Uključivanjem različitih dionika lokalne zajednice poput pružatelja usluga uključenih u realizaciju razvojnih projekata, lokalnih turističkih zajednica, lokalnih stručnjaka, segmenata destinacije, osigurava se ekonomska i sociološko-kulturna financijska održivost lokalne zajednice. Uključenost lokalne zajednice u proces donošenja odluka koristi lokalnoj ekonomiji i potiče poštovanje stanovnika prema njihovom tradicionalnom načinu života i vrijednostima.⁶⁷

4.3.1. Istra Inspirit

Istra Inspirit je višestruko nagrađivani projekt doživljajnog turizma koji obogaćuje kulturno-turističku ponudu poluotoka oživljavanjem povijesnih događaja na autentičnim lokacijama, kroz uprizorene istarske legende i mitove. Upravni odjel za turizam Istarske županije od 2012. potiče razvoj projekta Istra Inspirit u suradnji s Istarskom razvojnom turističkom agencijom, IRTA d.o.o. i Turističkom zajednicom Istarske županije.

Kao primjer dobre prakse u kreativnim i inovativnim oblicima turizma, Istra Inspirit ističe vrijednost postojećih resursa kulturno-povijesne baštine koje destinacija ne

⁶⁶ Miller, Erich. Definicija pripovijedanja. Zarez, <http://www.zarez.hr/clanci/definicija-pripovijedanja>, pristup 2. svibnja 2022.

⁶⁷ Priručnik participativnog turizma koji povezuje zajednicu i kulturu *storytellingom*, (2020.), https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AAA_2020_ABC/c_dokumenti/200212_storytelling_hr.pdf, str. 8., pristup 2. svibnja 2022.

koristi te uključuje različite dionike u turizam kreiranjem turističkih paketa i pronalaženjem inovativnih načina. Ova organizacija uspješno stvara nove turističke proizvode i obogaćuje turističku ponudu Istarske županije. Kvaliteta, originalnost, inovativnost i održivost obilježja su projekti na kojima počiva njegov *know-how* koji se želi prenijeti interesnim skupinama i na njemu graditi destinacijsku priču. Osim toga, cilj je aktivno povezati sve zainteresirane građane, kako bi zajedničkim djelovanjem kreirali turističke proizvode za destinaciju – OPG-ovi, studenti, lokalna zajednica, glumci, umjetnici i glazbenici, obrtnici i lokalne turističke zajednice. Udruge i udruge koje su uključene u projekt i čiji je doprinos vrijednosti projekta neprocjenjiv su: Udruga ljubitelja Giostre, Kuća batana, Labin Art Express, Pretoria, MVS Nešpula te Udruga Kaštel.

Najpoznatija interaktivna tura jest Dvigrad *Storytelling* Tour. Istra inspirit obećava: „Istražite Dvigrad pod vodstvom pripovjedača i čudesnog kapetana Morgana koji će vas upoznati s povijesnim tajnama ovog nekadašnjega srednjovjekovnoga grada.“ Kao jedini stanovnik Dvigrada, fratar započinje priču o Dvigradu, o njegovom stanovništvu, povijesti, legendama, tradiciji i kulturnoj baštini. Interpretativni obilazak oživi ovaj srednjovjekovni gradić, vodeći posjetitelje na putovanje kroz vrijeme, koje kulminira u katedrali u kojoj se pojavljuje gusar Henry Morgan i priča priču o skrivenom blagu Istre. Posjetitelji imaju priliku probuditi emocije i priče kroz pripovijedanje i upoznati Dvigrad na drugačiji način.⁶⁸

⁶⁸ <https://www.istrainspirit.hr/tour/dvigrad-tour/>, pristup 7. listopada 2021.

Slika 15. Izvedba predstave *Morganovo blago* u Dvigradu

Izvor: <https://www.press-photo.eu/2017/06/predstava-morganovo-bлаго-istra.html>, pristup 7. listopada 2022.

U sklopu *Casanova Tour* Istra Inspirir sve posjetitelje vodi na nezaboravno putovanje kroz doba Vrsarske grofovije, kada je zavodnik i pustolov Giacomo Casanova dvaput stao u Vrsaru. U kolovozu 1743. prvi put spominje u svojim "Memoarima" da je u kolovozu 1743. tri dana posjetio Vrsar, još kao siromašan i neugledan svećenik, no u svojem drugom posjetu Vrsaru dospio je kao vojnik tijekom putovanja s mletačkog otoka Malamocco. Tada se njegov brod po noći usidrio u pristanište Vrsara. Budući da je Giacoma Casanovu kroz povijest pratio glas velikoga zavodnika i ljubavnika, navodno se u Vrsar se vraćao upravo zbog lijepih Vrsaranki. Posjetitelji ove ture imaju priliku otkriti Vrsar kao zanimljivi svijet Giacoma Casanove kroz zabavne i edukativne sadržaje. Također, posjetiteljima se predstavljaju i zanimljive zgode koje su okarakterizirale boravak Casanove u Vrsaru te se tijekom ture posjećuje i vidikovac ispod ladonje kod crkvice sv. Antona, vidikovac Casanova, glavna gradska vrata te Casanovino utočište u blizini gradskih zidina.⁶⁹

Još jedna zanimljiva tura u organizaciji Istre Inspirita po imenu *Crispo* organizira se na arheološkom nalazištu Vižula. U sklopu ture je organizirana priča o rimskom

⁶⁹ <https://www.istrainspirir.hr/tour/casanova-tour/>, pristup 7. listopada 2021.

ratniku Crispu u kojoj su posjetitelji svjedoci tragične sudbine mladog prijestolonasljednika. Crispo je bio najstariji sin Konstantina Velikog koji je po očevom nalogu pogubljen pod misterioznim okolnostima. Konstantin je Crispu dao titulu cezara i učinio ga titularnim vladarom Galije. Iznenada, 326. godine, dok je pratio Konstantina u Rim na proslavu 20. godišnjice njegova prijestolja, ubijen je u Poli. Ubrzo nakon toga pogubljena je i njegova maćeha Fausta. Doživljaj uključuje interaktivnu hodajuću predstavu, razgledavanje arheološkog lokaliteta Vižula te prikaz rimske tragedije na jedinstvenoj lokaciji uz more i zalazak sunca.⁷⁰

Slika 16. Izvedba predstave Crispo na poluotoku Vižula

Izvor: <https://www.istrainspirit.hr/2021/07/08/crispo-na-poluotoku-vizula/>, pristup 8. listopada 2022.

4.3.2. Legendfest u Pićnu

Legendfest se odvija u interaktivnom spoju multimedije s prostorom, vremenom i stilom. Za vrijeme manifestacije grad Pićan „presvlači“ se u starinske istarske tkanine, njegovi stanovnici nose istarsku nošnju, kušaju vrhunska vina i uživaju u zvucima istarskih melodija. Pićnom su kroz povijest navodno vladali divovi, nojevi, gusari, vile, Mlečani, carevi, biskupi itd., a svaki prostor, prazna kuća, livada ili trg bio

⁷⁰ <https://www.istrainspirit.hr/event/crispo/>, pristup 8. listopada 2021.

je ispunjen sitnim sadržajima poput recitacija pjesnika, pripovjedača, pučkih crtanih filmova i igrokaza.

Središnji projekt, predstava istarskih tema, legendi i priča, odvija se na glavnoj otvorenoj pozornici. Djeca su posebno zabavljena tijekom festivala, gdje mogu sudjelovati u radionicama i kazališnim predstavama koje pripremaju stručni voditelji, a odvijaju se tijekom cijelog dana manifestacije.⁷¹

Slika 17. Predstava *Jure Grando* 2016.

Izvor: <http://legendfest.hr/wp-content/uploads/2016/08/52.jpg>, pristup 9. prosinca 2021.

Na slici je dio izvanredne predstave Istarskog narodnog kazališta "Vampiriska kronika Jure Grando". Probodeno srce tog živog mrtvaca u predstavi autora i redatelja Damira Zlatara Freya odvelo je posjetitelje festivala u mistično srce Istre, autentične i bogate tradicije.

⁷¹ <http://legendfest.hr/>, pristup 9. prosinca 2021.

4.3.3. Marčanski vremeplov

Marčanski vremeplov još jedan je u nizu projekata organizacije Istra Inspirit. Ovaj je kulturni događaj zamišljen i proveden kao interaktivna šetnja kroz srednjovjekovni gradić Mutovorán u Općini Marčana. U 2021. je Turistička zajednica Općine Marčana u suradnji s Istarskom razvojnom turističkom agencijom sudjelovala u obilježavanju Svjetskog dana turizma u Istri Istarske županije pod temom Turizam za uključiv razvoj, interpretativnom šetnjom Mutovoránom dok Istra Inspirit organizira interaktivnu šetnju u ljetnim mjesecima. Ove je godine organizirana 31. kolovoza te je posjetitelje kroz gradić Mutovorán vodio pračovjek Indra. Ova je interaktivna šetnja dobila naziv „vremeplov“ zbog kronološki organizirane ture u kojoj posjetitelji upoznaju zanimljive likove iz marčanske povijesti. Indra je pračovjek zatočen u modernom dobu te se kroz pjesmu i ples upoznaje s marčanskom poviješću zajedno s posjetiteljima ove interaktivne šetnje.

Izvedba Istra Inspirita traje 45 minuta te na duhovit način prikazuje povijest ovog kraja te unosi veselje u bezvremenski gradić Mutovorán. Turistička zajednica Općine Marčana i Općina Marčana nastoje valorizirati bogatu materijalnu i nematerijalnu baštinu Općine Marčana te surađuju sa svim dionicima u svrhu razvoja turizma, praćenja turističkih trendova i produljivanje sezone.⁷²

4.4. Svjetski dan turizma u Istri

Svjetski dan turizma održava se svake godine putem prigodnih manifestacija u čitavom svijetu.

Svjetski dan turizma obilježava se kako bi se podignula međunarodna svijest o turizmu i njegovom gospodarstvu, društvu, kulturi i političkom značaju. Uvođenjem inovacija i digitalnih tekovina, među ostalim ciljevima unutar šire filozofije održivog razvoja, turizmu se otvaraju mogućnosti da se značajnije uključi u život zajednice, da osnaži lokalnu zajednicu i da djelotvorno raspolaže resursima.⁷³

⁷² <https://www.regionalexpress.hr/site/more/marchanski-vremeplov>, pristup 9. prosinca 2021.

⁷³ <https://www.central-istria.com/hr/dogadjanja-events?id=2374>, pristup 9. prosinca 2021.

Kao i svake godine, Upravni odjel za turizam Istarske Županije i ove godine organizira Svjetski dan turizma u Istri. Ovogodišnje izdanje održava se u subotu 1. i nedjelju 2. listopada. Građanima Istre, kao i svim ostalim zainteresiranima, omogućene su neke od najzanimljivijih kulturnih atrakcija po akcijskim cijenama, dok su neke od njih besplatne uz prethodnu najavu. Prošlogodišnje obilježavanje Svjetskog dana turizma održalo se pod geslom „Turizam za uključivi razvoj“ te su posjetiteljima bile dostupne 64 atrakcije. Neke od institucija koje su sudjelovale u promocijskim cijenama bile su Udruga Ekomuzej iz Vodnjana, Arheološki muzej Istre, Kuća maslinovog ulja, Zvezdarnica Višnjan, Multimedijalni centar Barban, Muzej grada Pazina, Kaštel Morosini – Grimani i dr.

4.5. Kulturne manifestacije i pučke fešte u Istri

Hrvatski jezični portal u rječniku hrvatskog jezika definira događaj kao „ono što se zbililo, dogodilo u neko određeno vrijeme i na određenom mjestu, ali i kao važnu pojavu i osobitu zgodu“. Prateći ovu definiciju, kulturni događaj možemo opisati kao upoznavanje publike s umjetničkim događajem na određenom mjestu i u određeno vrijeme.⁷⁴ Kulturne manifestacije prema veličini možemo podijeliti na velike događaje, na tematske događaje te na događaje manjeg opsega vezane za lokalnu zajednicu, dok ih prema sadržaju dijelimo na festivale, smotre, sajmove i proslave. Kulturne manifestacije imaju vrlo bitnu ulogu u promoviranju određene destinacije jer same su po sebi atraktivne i jednostavne za sudjelovanje. Što se tiče geografskih odrednica, kulturne manifestacije mogu biti na lokalnoj, općinskoj, regionalnoj, državnoj ili međunarodnoj razini. Pučke fešte su oblik kulturnog događaja koji se zasniva na tradiciji te su uglavnom lokalne i održavaju se u selima i manjim gradovima. Kroz povijest su se održavale nakon sajмова koji su se odvijali kroz dan, dok bi slavlje započelo u večernjim satima do dugo u noć.

⁷⁴ Carić, Knešaurek, (2018.): *Kulturni događaji i manifestacije u turizmu*, str. 10.

4.5.1. Melodije Istre i Kvarnera

Melodije Istre i Kvarnera jest festival zabavne glazbe koji se prvi puta održao 1964. Tada je nazvan Natječaj melodije Kvarnera, no pet godina poslije, 1969., promijenjen mu je naziv u Melodije Istre i Kvarnera. Glavni cilj festivala je njegovanje čakavskog narječja i istarske ljestvice te se održava svake godine u lipnju. Festival djeluje kao putujući festival te se odvija kroz desetak gradova na području Istre i Kvarnera. Budući da se odvija na više lokacija, ima priliku promovirati kulturne i gastronomske vrednote različitih kultura u primorju. Neka od mjesta gdje se Melodije Istre i Kvarnera redovno održavaju jesu Rijeka, Pazin, Poreč, Pula, Bakar, Labin i sl. Ovogodišnje izdanje Melodija Istre i Kvarnera započelo je 22. lipnja te je trajalo do 25. lipnja. Prvi je dan domaćin festivala bio Kastav, dok se drugi dan festival preselio na rivu Malinske. Veliko finale festivala odvalo se u Rijeci, na Trgu Riječke rezolucije te je to Rijeci donijelo jubilarno četrdeseto domaćinstvo u povijesti Melodija Istre i Kvarnera. Najbolje ocijenjeni na ovogodišnjem festivalu bili su Andrina Frleta koja je osvojila treće mjesto sa svojom izvedbom „Kvarnerska vila“, dok je drugo mjesto pripalo klapi Tić i njihovoj skladbi „Srce je srićno“. Uvjerljiva pobjednica festivala bila je Karin Kuljanić i njezina skladba „Fala ti na ljubavi.“⁷⁵

4.5.2. Žminjska Bartulja

Žminjska Bartulja najveća je istarska pučka fešta. Iako se trajanje fešte održava u razdoblju od sedam dana, glavna proslava održava se posljednje subote u kolovozu.

Ova se stoljetna pučka fešta nekada slavila isključivo 24. kolovoza, na dan Sv. Bartula po kojemu je i dobila ime *Bartulja*. Crkva sv. Bartula nalazi se na zapadnom ulazu u grad te je sagrađena u 16. stoljeću. Na njezinom glavnom oltaru nalazi se kip sveca izrađen u žminjskoj drvorezbarskoj radionici, koji je izvrstan primjer baroka istarskog sela. Nakon mise, u čast sveca, Žminjci su se okupljali u krugu obitelji za obiteljskim stolom, gdje je kuhani kupus s mesom bio neizostavan dio objeda. Zatim bi se išlo na sajam, gdje su se kupovali i kušali domaći proizvodi, nakon toga na zabavu i ples u jednu od desetak „oštarija“. Iako modernizirana, Bartulja, koja se održava danas posljednjeg vikenda kolovoza, uvelike se temelji na stoljetnoj tradiciji.

⁷⁵ <https://www.festivalmik.com/hr/o-mik-u>, pristup 22. srpnja 2022.

U današnje vrijeme bogat program uključuje biciklističke utrke, natjecanja, nogometne turnire, natjecanja u boćanju, koncerte, tržnice bikova, kazalište, sajmove lokalnih proizvoda te sajam automobila. U kulturno-umjetničkim programima redovito sudjeluju Dječji vrtić Rapčici, Osnovna škola Vladimira Gortana, Folklorna udruga Cere, Žminjske mažoretkinje, rehabilitacijski dnevni centar iz Pule te mnogi drugi izvođači. Ulice Žminja obično su prepune izlagača koji izlažu autohtone proizvode, domaće maslinovo ulje, vino, suhomesnate proizvode, slastice, proizvode od lavande, aronije, smilja i kanabisa, nakit i brojne dekorativne ukrase.

Kao i obično, subotom se održava konjičko jahanje, sajam bikova te stočna izložba na Sajmištu. Subotnje večeri rezervirane su za velike besplatne koncerte poznatih hrvatskih glazbenika ili bendova iza župne crkve Sv. Mihovila, a na otvorenoj pozornici podno kaštela često nastupaju DJ izvođači.⁷⁶

4.5.3. Jakovlja

Od davnina su se na ovom području organizirali stočni sajmovi pored ruševina nekadašnjeg samostana posvećenog ovom svecu, na raskrižju nekoliko općina. Početkom 90-ih godina 20. stoljeća tradicija je obnovljena, a smotra istarskih volova postala je njezin centralni događaj. Naime, tih je godina istarskih boškarina u Istri bilo jako malo i cijeloj je pasmini opasno prijetilo izumiranje. S ciljem osvješćivanja javnosti o tome kako je Istra na rubu da u potpunosti izgubi ovaj svoj najveći simbol, Kanfanarci su osmislili smotru volova na kojoj se sve od tada održava i izbor najljepšeg, najtežeg i najposlušnijeg istarskog vola. S godinama, dobrim dijelom i zahvaljujući Jakovlji, broj je istarskih volova rastao, iako pasmina nikad nije prestala biti ugrožena. I danas na kanfanarsku smotru dolaze ponosni vlasnici boškarina s ovim preko tone teškim životinjama. Nakon otvaranja smotre, u svečanoj se povorci odlazi prema javnoj vazi gdje se biraju najteži boškarini, a potom i u valu gdje se prikazuje kako se nekada oralo s volovima. U ovoj se zanimljivoj vještini mogu okušati i posjetitelji. Nakon proglašenja najtežih, najposlušnijih i najljepših istarskih volova, slijedi zabava do dugo u noć uz bogati kulturno-umjetnički i zabavni program.

⁷⁶ <http://www.tzminj.hr/index.php/dogadanja/zminjska-bartulja-najveca-pucka-festa>, pristup 22. srpnja 2022.

Jakovlja je danas obogaćena i raznim drugim programima pa se tako u petak može uživati u gastro showu Fužijada, tijekom kojeg se može naučiti kako se izrađuje i priprema ova najpoznatija istarska tjestenina. Naravno, fuži se mogu i kušati i to s različitim umacima.⁷⁷

4.5.4. Bumbarska fešta

Bumbarska fešta tradicionalna je i najstarija manifestacija grada Vodnjana koja se održava svake godine unatrag pedesetak godina. Naziv ove pučke fešte nastao je prema nazivu žitelja Vodnjana koji govore *dyaletò bòmbaro* ili bumbarški. Bumbarški dijalekt je istroromanski (istriotski) dijalekt neolatinskoga podrijetla.

Bumbarska fešta ove godine bilježi svoje 54. izdanje bogato cjelodnevnim programom, uz sportske turnire, zabave za najmlađe te koncerte u večernjim satima. Ova je pučka fešta jedna od najposjećenijih manifestacija u gradu Vodnjanu koja privlači veliki broj posjetitelja svih dobnih skupina. Posebice je atraktivna utrka na magarcima, a osim nje i parada alegorijskih kola, povlačenje konopa i penjanje na zamašćeni stup. Na ovoj se manifestaciji također mogu probati različite lokalne delikatese, od kojih je jedna i bumbarska torta od badema. Nekada se spravljala samo za važne događaje i prigode, dok je danas gastronomski zaštitni znak grada Vodnjana.⁷⁸

⁷⁷ <https://visitkanfanar.hr/dogadanja/jakovlja/>, pristup 1. kolovoza 2022.

⁷⁸ <https://www.turistickeprice.hr/znete-li-pricu-o-caru-vodnjanu-i-bumbarima/>, pristup 1. kolovoza 2022.

5. POTENCIJAL RAZVOJA TURIZMA NEMATERIJALNE BAŠTINE U ISTARSKOJ ŽUPANIJI

Vidljivo je da Istarska županija aktivno radi na promociji kulturnog turizma i koristi kulturne resurse kako bi se privukao što veći broj posjetitelja. Bez obzira na to, iz priloženih tablica u 3. poglavlju saznajemo da i dalje jako mali broj turista dolazi s glavnim motivom posjeta kulturnim atrakcijama. Iako se osmišljava sve veći broj kulturnih događaja i atraktivnosti, potrebno je nastaviti u tom smjeru, no raspodijeliti održavanje događaja kroz cijelu godinu.

Sezonalnost se nameće kao glavni problem turizma, kako u Istri tako i u cijeloj Republici Hrvatskoj. U usporedbi s konkurentskim državama na Sredozemlju, Hrvatska je rekorder u ovisnosti o turističkoj djelatnosti. U rekordnoj 2019. udio turizma u ukupno ostvarenom BDP-u iznosio je 11,8% te je bruto dodana vrijednost turističkih djelatnosti iznosila 82,8 milijarde kuna, što je tada iznosilo 24,4% od ukupne bruto dodane vrijednosti u 2019. Bez obzira na visoku ovisnost o turističkoj djelatnosti, u Republici Hrvatskoj postoji veliki potencijal za ostvarivanje još veće financijske koristi od turizma. Istarska županija je već dugi niz godina vodeća po broju noćenja i dolazaka u odnosu na ostale županije u Republici Hrvatskoj.

U Master planu turizma Istarske županije iz 2004. postavljen je cilj smanjivanja sezonalnosti i produljivanja sezone na 8-9 mjeseci. U razmaku od 2012. do 2017. vrijednost indeksa sezonalnosti se zaista smanjivala, no nakon 2017. opet počinje rasti te je dosegla vrhunac u pandemijskim sezonama 2020. i 2021. Najkraću turističku sezonu u Republici Hrvatskoj imaju Splitska županija i Zadarska županija. U sljedećoj tablici prikazan je indeks sezonalnosti po županijama Republike Hrvatske u 2021. iz studije „Ranjivost jedinica lokalne samouprave Republike Hrvatske na turističku aktivnost“. Indeks sezonalnosti turizma definira se kao „koeficijent varijacije prosječnog dnevnog broja turista u gradu ili općini na mjesečnoj razini“. Što je vrijednost indeksa veća, to je turistička aktivnost sezonalnija.

Tablica 3. Indeks sezonalnosti turizma po županijama

ŽUPANIJA	INDEKS SEZONALNOSTI TURIZMA U
	2021.
Bjelovarsko-bilogorska	0,9
Brodsko-posavska	0,5
Dubrovačko-neretvanska	1,5
Grad Zagreb	0,4
Istarska	1,4
Karlovačka	1,3
Koprivničko-križevačka	0,9
Krapinsko-zagorska	0,9
Ličko-senjska	1,4
Međimurska	0,7
Osječko-baranjska	0,6
Požeško-slavonska	0,6
Primorsko-goranska	1,3
Sisačko-moslavačka	0,8
Splitsko-dalmatinska	1,7
Šibensko-kninska	1,5
Varaždinska	1,2
Virovitičko-podravska	0,4
Vukovarsko-srijemska	0,6
Zadarska	1,7
Zagrebačka	0,8

Izvor: Izrađeno prema istraživanju „Ranjivost jedinica lokalne samouprave Republike Hrvatske na turističku aktivnost“ Ekonomskog instituta u Zagrebu⁷⁹

Iz tablice je vidljivo da najveći indeks sezonalnosti imaju Splitsko-dalmatinska i Zadarska županija, dok najmanji indeks sezonalnosti imaju Grad Zagreb i Virovitičko-podravska županija. Istarska županija ima jedan od većih indeksa, no drugi najmanji indeks sezonalnosti od županija Primorske Hrvatske.

⁷⁹ Stojčić N., Vizek M., (2022.): *Ranjivost jedinica lokalne samouprave Republike Hrvatske na turističku aktivnost*, Ekonomski institut, Zagreb.

5.1. Razvoj kulturnog turizma u središnjoj Istri

U Istarskoj županiji, kao i u ostatku Hrvatske, prevladava turizam „sunca i mora“. Gradovi i naselja u unutrašnjosti Istre posjetiteljima ne mogu ponuditi more, no zato se oslanjanju na bogatu kulturnu baštinu, u kojoj se ističe tradicija i nematerijalna kulturna baština. Pri samom početku razvoja turizma, u 90-im godinama prošlog stoljeća, bilo je neobično posjećivati Istru bez kupanja i sunčanja na njezinoj obali. Danas je situacija drugačija, budući da se broj noćenja u unutrašnjoj Istri povećao sa 16.000 noćenja u 1995. do 1,7 milijuna noćenja u 2021. Smještajni kapaciteti u središnjoj Istri u rapidnom su porastu, s čak 25% porasta po godini.⁸⁰ Iako se smještajni kapacitet povećava u broju, nedovoljno je raznolik, budući da privatni smještaj predstavlja većinu smještajnog kapaciteta. U unutrašnjoj Istri dostupno je tek četrnaest hotela, od kojih se ističu vrlo uspješni San Canzian u Bujama, Design hotel Roxanich u Motovunu te Heritage Hotel San Rocco u Brtonigli.

Središnja Istra puna je potencijala za razvoj kulturnog turizma, što njezine turističke zajednice svakako i iskorištavaju te svake godine osmišljavaju nove načine privlačenja turista. Iako je broj događanja opsežan, prijedlog je povećanje obujma manifestacija. Osim toga, bitan je aktivan i kvalitetno usmjeren marketing na regionalnim i emitivnim tržištima. Razvoj kulturnog turizma unutrašnje Istre uvelike se oslanja na bogatstvo nematerijalne kulturne baštine. Sve popularnije postaju interpretacijske ture koje povezuju nematerijalnu baštinu s fizičkim objektima te zajedno stvaraju kvalitetan turistički proizvod. Osmišljava se veliki broj programa, interpretacijskih tura i događaja, od kojih su neki predstavljeni u prethodnim poglavljima. Brojne kulturne manifestacije pridonose razvoju kulturnog turizma te svake godine ostvaruju sve veći broj posjetitelja. Kulturne manifestacije većeg opsega koje djeluju na području unutrašnje Istre jesu: Noć Muzeja, Karneval u Cerovlju, Istrakon, Plesni susret „Istra Pleše“, Zasopimo na organić, Smotra narodne glazbe plesa središnje i zapadne Istre, Susret harmonikaša, Legendfest, Festival fantastične književnosti, božićni koncert folklornog društva „Pazin“, Festival Veli Jože, Doživi Motovun, Motovun film festival, 50. sabor čakavskog pjesništva,

⁸⁰ *Strategija razvoja turizma područja turističkih zajednica središnje Istre*, <https://www.central-istria.com/images/upload/Strategija%20razvoja%20turizma.pdf>, pristup 2. kolovoza 2022.

Armonike zad kaštela, Štrigariji po žminjskih križinah, Žminjska štuorija, Srednjovjekovni festival, Srednjovjekovne noći, Festival plesa i neverbalnog kazališta, Malo filmsko ljeto i Kulturno ljeto u Grožnjanu.

Trenutno u Istarskoj županiji djeluje 35 turističkih zajednica, od kojih 17 na području unutrašnje Istre. Turistička zajednica Središnje Istre obuhvaća prostor 9 općina i gradova: Cerovlje, Gračišće, Karojba, Lupoglav, Pazin, Pićan, Sveti Lovreč, Sveti Petar u Šumi i Tinjan te je osnovana 2007. Turizam se na ovom području rapidno razvija, budući da je na području TZ središnje Istre u 2021. ostvareno je 41.197 dolazaka te 303.477 noćenja turista, što je u usporedbi s 2020. povećanje broja dolazaka za 46% te povećanja broja noćenja za 36%.⁸¹

5.2. Prijedlozi valorizacije nematerijalne baštine u turizmu Istarske županije

Srednjovjekovni festival u Savičenti svake godine bilježi veći broj posjetitelja, u 2019. bilo ih je preko 10 tisuća. Prema uzoru na ovu vrlo uspješnu manifestaciju, predlažem organizaciju *srednjovjekovnih večeri u kaštelu Petrapilosa*. Kaštel Petrapilosa nalazi se na udaljenosti od 6 kilometara od grada Buzeta, na visokom hridi uz rijeku Bračanu. U kaštelu su se izmijenili brojni nasljednici te je opstao u svojem originalnom obliku do kraja 18. Stoljeća, kada je sudeći po izvorima izgorio te nije nikada nakon toga obnovljen.⁸² Kaštel Petrapilosa obnovljen je u projektu koji je završen 2019. te je 2020. dobio dvije prestižne nagrade, Europsku nagradu za baštinu - *European Heritage Awards / Europa Nostra Awards 2020*, čime je uvršten među najbolje projekte konzervacije kulturnih dobara europske baštine te je arhitekt projekta nagrađen s *BigSEE Architecture* nagradom. Kako se manifestacije ne bi odvijale u sličnom vremenskom razdoblju, srednjovjekovne večeri u Petrapilosi bile bi u trajanju od dva dana u zimskim mjesecima te bi se tako pridonijelo i smanjenju sezonalnosti turizma. Sudjelovanjem na festivalu doživjelo bi se kako se živjelo stoljećima unatrag, uz trgovce koji nose tradicionalnu odjeću i prodaju rukotvorine i domaće proizvode. Osim mogućnosti kupnje proizvoda, mogao bi se promotriti cijeli

⁸¹ Godišnje izvješće TZSI za 2021., https://www.central-istria.com/images/upload/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20TZSI%20za%202021.%20godinu_potpis.pdf, pristup 2. kolovoza 2022.

⁸² <https://www.tz-buzet.hr/hr/kultura/znamenitosti/kastel-pietrapeloz>, pristup 5. kolovoza 2022.

proces izrade tih proizvoda od početka. Također, može se motriti i sudjelovati u izradi hrane po autentičnim receptima koji traju stoljećima unatrag, kao i kupiti razne slastice od domaćeg meda do kobasica, sireva i pića. Osim trgovaca, posjetitelje bi animirali razni spektakli poput borbi vitezova, interpretacijski programi i predstave za najmlađe, žongleri, mađioničari i sl.

Grožnjan je dobio ime zahvaljujući svojem smještaju na kamenom brežuljku koji je na latinskom zvan *Grisium* pa mu je slijedilo antičko ime *Graeciniana*, tj. *Grisignana*. Smješten je na 289 metara nadmorske visine te se iz njega pruža predivan pogled na dolinu rijeke Mirne te na Motovun i Učku. Ovaj je gradić jedan od omiljenih mjesta u Istri kako lokalnim, tako i stranim posjetiteljima. Sadrži posebnu, romantičnu auru koja oduševljava mnoge. Grožnjan je nazvan i „gradom umjetnika i glazbe“, budući da se u njemu nalazi dvadesetak umjetničkih galerija i studija. Upravo mi ovaj gradić stvara ideju za *Večeri istarske poezije*. Ova bi manifestacije privukla sve one koji čitaju i pišu poeziju, a glavni cilj bio bi promicanje istarskog pjesništva i očuvanja usmene baštine. Posjetitelji bi imali priliku kušati lokalna vina i druge autohtone proizvode.

Kažu da kada ste u Istri, svi putovi vas vode u Žminj, zato je i projekt Žminjska štuorija svake godine sve poželjnija atraktivnost za posjećivanje. Žminjska štuorija zamišljena je kao jednosatan obilazak užeg središta Žminja, u kojem se predstavlja povijest i kulturna baština ovoga mjesta. Turistička zajednica Općine Žminj 2020. je organizirala tečaj za interpretatora namijenjen turističkim vodičima i svima onima koji imaju priliku predstavljati baštinu svojim posjetiteljima ili gostima. Sve ovo ukazuje na moguće planove o *interpretacijskom centru baštine* budući da bi ovakav projekt zasigurno privukao nove posjetitelje, pogotovo one kojima se sviđa koncept Žminjske štuorije, ali im je potrebno fleksibilnije vrijeme posjete i doživljaja.

Istra Inspirit organizira interaktivne mjuzikle u Dvigradu o gusaru Henryju Morganu i njegovom zakopanom blagu. Posjetitelji uživaju uz gusarske pjesme i zabavnu interpretaciju, no doživljaj bi bio veći kada bi se interpretacija preselila na more. U Lirskom zaljevu nalazi se *Gusarska špilja* u kojoj je navodno Henry Morgan pronašao zaklon nakon jednog od mnogobrojnih putovanja. Do špilje se može doći brodom, ali i pješice, putem koji vodi iz šume Kontija. *Interaktivni mjuzikl u Gusarskoj špilji* odvijao bi se na gusarskom brodu ili na velikom platou uređenom u gusarskom

stilu, a brodovi bi bili usidreni u zaljevu ispod špilje. Mjuzikl bi bilo najbolje organizirati u ljetnim mjesecima, kako bi se posjetitelji nakon predstave osvježili u moru i okrijepiti pored špilje s čašom vina i domaćim proizvodima lokalnih proizvođača.

Pulska Arena već je dugi niz godina domaćin filmskog festivala i raznih koncerata. Događanja u Areni zaista plijene pažnju te je uvijek ispunjena do posljednjeg djelića kapaciteta. No štete li ovakvi događaji očuvanju najbitnije povijesne građevine u Istri? Istraživanja u Velikoj Britaniji pokazala su da su rock koncerti neke od najvažnijih povijesnih zgrada u Ujedinjenom Kraljevstvu doveli u opasnost od oštećenja od snažnih vibracija basa. Hoće li sve brojniji koncerti imati ovakav utjecaj i na amfiteatar Arenu? Čak je začuđujuće da se još nije nametnula ideja *adventa u Areni*. Proširivanje obujma adventa u Puli pridonijelo bi smanjenju sezonalnosti i oživjelo grad u tmurnim zimskim mjesecima, kad je broj manifestacija sveden na nulu. Osim adventa u Areni, potrebno je oživjeti više lokacija u samom centru grada. Po uzoru na vrlo uspješan Advent u Zagrebu, potrebno je stvoriti raznoliku ponudu poput kazališnih predstava, sajмова s autohtonim proizvodima, svakodnevnih koncerata te organiziranih turističkih tura. Nematerijalna kulturna baština bila bi zastupljena kroz predstavljanje lokalne gastronomije, sam izgled adventskih kućica koje bi bile u obliku kažuna ukrašenih božićnim ukrasima te okićene smreke koje su se u povijesti tradicionalno kitile na „Viliju Božžu“.

Zaključak

Cilj ovog rada bio je upoznati se s nematerijalnim dijelom kulturne baštine Istarske županije i njezinom valorizacijom u kulturnom turizmu. Kulturni turizam ističe se kao grana turizma koja se sve više i brže širi zahvaljujući bogatoj kulturnoj baštini Republike Hrvatske. Upravo Istarska županija posjeduje veliki potencijal za razvoj kulturnog turizma kao glavne grane turizma u županiji, čime bi nadmašila vječno vladajući turizam „sunca i mora“.

Raznolikost i bogatstvo kulturne baštine Istarske županije dokaz je zanimljive povijesti koju ona nosi. Mnogo isprepletenih kultura brojnih naroda koji su obitavali na ovom području ostavilo je trag na poluotoku u obliku materijalne i nematerijalne kulturne baštine. U ovom radu osvrnuli smo se na nematerijalni dio baštine koja nimalo ne zaostaje za materijalnim.

Svaki grad, općina i selo u Istri ima svoju priču koju je moguće ispričati uz pomoć kvalitetne strategije za očuvanje baštine pa tako i za razvoj kulturnog turizma na svim područjima Istre.

Poznato nam je da turisti postaju sve zahtjevniji, tipologija turista se mijenja i posjećuje nas sve više visokoobrazovanih i kulturno osviještenih pojedinaca. Može se reći da Istarska županija vrlo dobro valorizira nematerijalnu kulturnu baštinu u turizmu te, iako postoji mjesta za napredak, vidljivo je da svake godine nastaje sve više atraktivnosti. Kao što smo i saznali kroz rad, Istra zaista pruža veliki broj manifestacija i događaja koji slave nematerijalnu kulturnu baštinu te potiču razvoj i podizanje kvalitete kulturnog turizma. No ne radi se samo o manifestacijama, osnovan je niz interpretacijskih centara i muzeja u kojima se posjetitelji mogu upoznati s istarskom tradicijom, narodnim običajima i igrama, narodnom glazbom, plesom i pripovijetkama, gastronomijom i brojnim drugim dijelovima baštine koji stvaraju impozantnu i vrlo zanimljivu slagalicu istarske kulturne baštine s kojom su ponosni svi stanovnici Istre, a zasigurno i ostali stanovnici Hrvatske.

Literatura

Knjige:

1. Bašić Biškupić, I., Bajuk, L., (2019.): *Hrvatska nematerijalna kulturna baština na UNESCO-ovim listama*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb
2. Bijažić, M., (1999.): *Istarski narodni običaji i stari zanati*, Biblioteka Histria Croatica, Pula
3. Bošković, M., (1986.): *Zakopano zlato*, Čakavski sabor, Pula
4. Carić H., Knešaurek J., (2018.): *Kulturni događaji i manifestacije u turizmu*, Hrvatsko društvo glazbenih umjetnika, Zagreb
5. Carlin Gortan I. P., (2014.): *Glazba i tradicija. Izabrani izričaji u regiji Alpe-Adria*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula
6. Dujmović, M., (2014.): *Kultura turizma*, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula
7. Golja, T., (2016.): *Menadžment u kulturi i turizmu*, Sveučilište Jurja Dobrile, Pula
8. Jelinčić, D., (2008.): *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb
9. Jelinčić, D., (2010.): *Kultura u izlogu*, Meandarmedia, Zagreb
10. Mikac, J., (1977.): *Istarska škrinjica*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb
11. Nikolić Đerić, T., (2019.): *Tradicijska znanja i umijeća. Nematerijalna kulturna baština Istre na nacionalnoj i UNESCO listama*, Etnografski muzej Istre, Pićan
12. Orlić, D., (2008.): *Štorice od štrig i štrigun*, Zoro d.o.o., Zagreb
13. Pelc, M. (ur.), (2001.): *Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
14. Radauš Ribarić, J., (1997.): *Ženska narodna nošnja u Istri*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
15. Rudan, E., (2016.): *Vile s Učke: žanr, kontekst i nadnaravna bića predaja*, Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., Pula
16. Sinković, G., (2008.): *Istra u kontekstu jadranskih kultura i tradicija*, Sveučilište Jurja Dobrile, Odjel za ekonomiju i turizam, Pula
17. Valčić, M., (2018.): *Turizam i kultura*, Naklada Jurčić, Zagreb

Znanstveni radovi:

1. Božić, D., Ilić, O., Mercandel, T., (2012.), Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, <http://projekti.unipu.hr/taarlog/folk.pdf>
2. Carek, R., (2004.), *Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga*, Ministarstvo kulture RH, Zagreb, <https://hrcak.srce.hr/140322>
3. *Izvešće o izvršenju programa rada i financijskom poslovanju Turističke zajednice središnje Istre za razdoblje 1. 01. - 31. 12. 2021.*, https://www.centralistria.com/images/upload/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20TZSI%20za%202021.%20godinu_potpis.pdf
4. Katunar, D., *Istrorumunji - jezik i zajednica*, <https://hrcak.srce.hr/file/34286>
5. Nežić, I., (2019.), *Iz morfologije južnih labinskih govora*, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, <https://hrcak.srce.hr/file/330927>
6. Pinol Martin, C., (2011.), *Novi obrazac kulturnih ustanova. Primjer katalonskog centra za interpretaciju romanike*, Sveučilište u Barceloni, <https://hrcak.srce.hr/file/198192>
7. Ratković Aydemir, D. L., (2013.), *Hrvatska muzeologija „Na mala vrata“*, Ekomuzej Batana, Rovinj, <https://hrcak.srce.hr/file/257142>
8. Stojčić N., Vizek M., (2022.), *Ranjivost jedinica lokalne samouprave Republike Hrvatske na turističku aktivnost*, Ekonomski institut, Zagreb
9. *Strategija razvoja turizma područja turističkih zajednica središnje Istre, Motovuna i Žminja 2018. - 2025.*, (2019.), Pazin, <https://www.centralistria.com/images/upload/Strategija%20razvoja%20turizma.pdf>
10. *TOMAS Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj 2019.*, Institut za turizam, Zagreb

Brošure:

1. *Priručnik participativnog turizma koji povezuje zajednicu i kulturu Storytellingom* (2020.)
https://mint.gov.hr/UserDocsImages/AAA_2020_ABC/c_dokumenti/200212_storytelling_hr.pdf pristup 2. svibnja 2022.

Internetski izvori:

1. Balun; <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/141/balun-balon>, pristup 22. veljače 2022.
2. Casanova tour; <https://www.istrainspirit.hr/tour/casanova-tour/>, pristup 7. listopada 2021.
3. Centar za nematerijalnu kulturu Istre; <https://www.pican.hr/kultura-i-turizam/centar-za-nematerijalnu-kulturu-istre/>, pristup 2. travnja 2022.
4. Centar za posjetitelje Barban; <https://barban.hr/centar-za-posjetitelje-barban/>, pristup 6. travnja 2022.
5. Crispo; <https://www.istrainspirit.hr/event/crispo/>, pristup 8. listopada 2021.
6. Događanja Svetvinčenat; <https://www.istra.hr/hr/destinacije/svetvincenat/dogadjanja/15317>, pristup 12. lipnja 2022.
7. Dvigrad tour; <https://www.istrainspirit.hr/tour/dvigrad-tour/>, pristup 7. listopada 2021.
8. Ekomuzej Batana; <http://www.batana.org/hr/ekomuzej-batana/info-tocka-o-ekomuzeju/>, pristup 14. ožujka 2022.
9. Istra događanja; <https://www.central-istria.com/hr/dogadjanja-events?id=2374>, pristup 9. prosinca 2021.
10. Istra Inspirit; <https://www.istrainspirit.hr/projekt/>, pristup 7. listopada 2021.
11. Jakovlja; <https://visitkanfanar.hr/dogadjanja/jakovlja/>, pristup 1. kolovoza 2022.
12. Kaštel Morosini Grimani; <https://www.istria-culture.com/kastel-morosini-grimani-i41>, pristup 16. ožujka 2022.
13. Kaštel Petrapilosa; <https://www.tz-buzet.hr/hr/kultura/znamenitosti/kastel-pietrapeloza>, pristup 5. kolovoza 2022.
14. KultourSpirit <https://www.pazin.hr/gospodarstvo-financije/turizam/kultourspirit/>, pristup 2. travnja 2022,
15. Legendfest; <http://legendfest.hr/>, pristup 9. prosinca 2021.
16. Marčanski vremeplov; <https://www.regionalexpress.hr/site/more/marchanski-vremeplov>, pristup 9. prosinca 2021.
17. Miller, Erich. Definicija pripovijedanja; <http://www.zarez.hr/clanci/definicija-pripovijedanja>, pristup 2. svibnja 2022.

18. Minji Kraljić; <https://www.glasistre.hr/knjizevnost/nada-galant-autorica-prijevoda-remek-djela-antoinea-de-saint-exupryja-mali-princ-ucinilo-mi-se-da-je-minji-kraljic-tu-negdje-poli-petesljari-i-da-se-pominja-po-nase-749481>, pristup 14. svibnja 2022.
19. Narodna nošnja središnje Istre; <https://fd-pazin.hr/narodna-nosnja-sredisnje-istre/>, pristup 21. veljače 2022.
20. Revitaliziran kaštel Morosini Grimani; <https://hrturizam.hr/otvoren-revitaliziran-kastel-morosini-grimani-u-svetvincentu-europski-primjer-kako-se-razvija-turizam/>, pristup 16. ožujka 2022.
21. Štrige i štriguni; <https://blagamisterije.com/strige-i-striguni-takvi-su-od-rodenja-zive-medu-ljudima-obicnim-zivotom-dok-im-se-netko-ne-zamjeri-i-tek-tad-otkriju-svoje-pravo-lice/18389/>, pristup 12. listopada 2021.
22. Tarankanje; <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1155/tarankanje>, pristup 19. prosinca 2021.
23. Usmena književnost; <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristup 10. listopada 2021.
24. Vlaški puti; <http://vlaskiputi.com/hr/>, pristup 6. travnja 2022.
25. Žminjska bartulja; <http://www.tzzminj.hr/index.php/dogadanja/zminjska-bartulja-najveca-pucka-festa>, pristup 22. srpnja 2022.
26. Žminjska štuorija; <https://www.istriaterramagica.eu/novosti/zanimljivosti/zminjska-stuorija-svake-srijede-vodi-u-otkrivanje-atrakcija-i-delicija/>, pristup 2. svibnja 2022.

Popis ilustracija

Slika 1. Ilustracija more	9
Slika 2. Izvedba baluna na Danima otvorenih vrata agroturizma Istre	15
Slika 3. Tradicijsko odijevanje narodne nošnje za žene	17
Slika 4. Tradicijsko odijevanje narodne nošnje za muškarce	19
Slika 5. Knjiga „Minji kraljić“ autorice Nade Galant.....	21
Slika 6. Umijeće gradnje suhozida	24
Slika 7. Tradicionalna istarska građevina - kažun	25
Slika 8. Izgled pazinskih cukerančića	26
Slika 9. Barbanska Trka na prstenac.....	30
Slika 10. Muzej batane u Rovinju	37
Slika 11. Kaštel Morosini Grimani u Savičenti	38
Slika 12. Iskustvo virtualne stvarnosti u Kući vještice Mare.....	40
Slika 13. Večernji program manifestacije Srednjovjekovni festival u Svetvinčentu...	41
Slika 14. Viteške borbe na manifestaciji Srednjovjekovni festival.....	41
Slika 15. Izvedba predstave Morganovo blago u Dvigradu	48
Slika 16. Izvedba predstave Crispo na poluotoku Vižula.....	49
Slika 17. Predstava Jure Grando 2016.....	50

Popis tablica

Tablica 1. Motivi dolaska turista u primorski dio Hrvatske	32
Tablica 2. Prikaz tematika manifestacija u Istri tijekom ljetnih mjeseci	35
Tablica 3. Indeks sezonalnosti turizma po županijama	57

Sažetak

Naslov ovog rada je „Valorizacija nematerijalne kulturne baštine u turizmu Istarske županije“. U prvom poglavlju započinje razrada teme te se objašnjava sam pojam nematerijalne kulturne baštine i koje sve kategorije baštine spadaju u nju. Nematerijalna baština po svojoj definiciji obuhvaća običaje, vjerovanja, znanja, vještine i pojavnosti duhovnog stvaralaštva koje se prenose predajom, a društva, grupe ili pojedinci prepoznaju ih kao svoju baštinu. U nju osobito ubrajamo jezik, dijalekte, govore i toponimiju te sve vrste usmene književnosti, folklorno stvaralaštvo na području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, mitologije i dr. Treće poglavlje odnosi se na kulturni turizam koji je bitan dio našeg istraživanja budući da se rad bavi valorizacijom baštine u turizmu. Istarska županija pruža veliki broj manifestacija i događaja koji slave nematerijalnu kulturnu baštinu te potiču razvoj i podizanje kvalitete kulturnog turizma. Četvrto i peto poglavlje obrađuje samu srž teme ovog rada, tj. valorizaciju nematerijalne kulturne baštine kroz osmišljavanje sve više kulturnih projekata, manifestacija, interpretacijskih centara, muzeja i težnje očuvanja autohtone tradicije istarskog poluotoka. Zaključuje se da Istarska županija zaista pruža veliki broj manifestacija i događaja koju slave nematerijalnu kulturnu baštinu te potiču razvoj i podizanje kvalitete kulturnog turizma. No, ne radi se samo o manifestacijama, osnovan je niz interpretacijskih centara i muzeja u kojima se posjetitelji mogu upoznati s istarskom tradicijom i bogatom usmenom baštinom.

Ključne riječi: nematerijalna kulturna baština, kulturni turizam, Istarska županija, tradicija, očuvanje baštine

Abstract

The title of this paper is „Valorization of intangible cultural heritage in the tourism of Istrian County“. In the first chapter, the development of the topic begins and the very concept of intangible cultural heritage is explained as well as which categories of heritage belong to it. Intangible heritage, by its definition, includes customs, beliefs, knowledge, skills and phenomena of spiritual creativity that are transmitted by tradition and societies, groups or individuals who recognize them as their heritage. In particular, we include: language, dialects, speech and toponymy, all kinds of oral literature and folklore creativity in the field of music, dance, tradition, games, rituals, customs, mythology, etc. The third chapter refers to cultural tourism, which is an important part of our research since the work deals with the valorization of heritage in tourism. The County of Istria offers a large number of manifestations and events that celebrate the intangible cultural heritage and encourage the development and improvement of the quality of cultural tourism. The fourth and fifth chapters deal with the very core of the topic of this work as well as the valorization of intangible cultural heritage through the creation of more and more cultural projects, manifestations, interpretation centers, museums and the aspiration to preserve the autochthonous tradition of the Istrian peninsula. It is concluded that the County of Istria really offers a large number of manifestations and events that celebrate the intangible cultural heritage and encourages the development and improvement of the quality of cultural tourism. But it's not just about events, a number of interpretation centers and museums have been established where visitors can learn about Istrian tradition and rich oral heritage.

Key words: intangible cultural heritage, cultural tourism, Istria County, tradition, preservation of heritage

Pregledala: dr. sc. Sunčana Tuksar, v. pred.